

Bir Güzel İnsan
Sabri ÜLKER

Bosna
Gezisi

Şehzadebaşı
Külliyesi

Baktığımız her yerde alın terini görürüz.

Biz, hak ederek kazanmanın değerini bilen bir bankayız. Neye baksak ardındaki emeği ve alın terini gören bir katılım bankası... Üretime katılıp hem sizin için hem de bu ülke için çalışırız. Alın terinizin bereketini artırırken, hassasiyetlerinizi hiç aklımızdan çıkarmayız. Çünkü sizi tanır ve anlarız.

“Albaraka Türk. Alın terinizin bereketi.”

Başkan'dan

Dostlar,
İlim Yayma Bülteni'nin 3. sayısıyla tekrar birlikteyiz.

İlim Yayma Vakfı'nın gayesi topluma örnek ve önder olacak, sorumluluğunun idrakinde, geçmişle bağını koparmadan geleceği inşa edecek ilim ve irfan sahiplerinin yetişmesine katkı sağlamak, ortam hazırlamaktır.

Vakfımız kuruluşundan bugüne kadar bu gayeyi gerçekleştirmek için faaliyet göstermiş, bugün ülkemizin ve insanlığın geleceğini inşa için çalışan bu vasıflara sahip on binlerce gencimizi bir şekilde desteklemiştir.

Hizmet halkımıza, günün şartlarına uygun olarak her geçen gün yenileri eklenmektedir. Bundan sonraki sayılarımızda bu atımlarımızdan bir kısmını sizlere arz etmenin mutluluğunu tadacağız.

Vakfımız'ın yurt ve misafirhanesinde kalan öğrencilerimizin özgün ürünlerinden oluşan bu sayımız iki kısımdan oluşmaktadır.

Vakıf

Vâkıf

Vakıf kısmı İlim Yayma Vakfımız'ın komşusu bulunduğu Şehzadebaşı Külliyesi'nin etrafında bir tanıtımıyla başlıyor. Ardından altı aylık süre içerisinde icra edilen iftardan kurslara, sohbetlerden mezunlar buluşmasına, gezilerden ziyaretlere... faaliyetlerimiz tanıtılıyor.

Vâkıf kısmı ise mini bir dergi mahiyeti taşımakta olup lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerimizin makaleleri yer almaktadır.

Gayret bizden tevfik Mevlâmız'dan

Selam, sevgi ve dualarımla...

Yücel ÇELİKBİLEK
Mütevelli Heyeti Başkanı

içindekiler

- 3 Şehzadebaşı Külliyesi
- 7 Mütevellî Heyeti İftarı
- 9 Seçkin İnsan Fabrikası
- 11 İSMEK Kursları İlim Yayma'da
- 12 İlim Yayma Ruhu ve Mezunlar Buluşması
- 15 Bosna Gezisi
- 20 Vakfımızdan Haberler
- 22 Sabri Ülker
- 24 Ziyaretler Seçkisi

Mahir İz Hoca ✉ Adem Yavuz (ademmyavuz@hotmail.com)	26
Hilal Neden İslam'ın Simgesidir? ✉ Hüseyin Üçtepe (huctepe@hotmail.com)	29
Rus Dış Politikasını Yönlendiren Akımlar: 1990-2000 ✉ Salman Keliev	33
Mihâil Nu'ayme'nin Dil Anlayışı ✉ Mahir Hamidov (shamaxi@hotmail.com)	36
Eski Çağlarda Aile ve Kadın ✉ Reşadet AHMEDOV (Rashadet_ahmadov@yahoo.com)	39
Evliya Çelebi ve Seyahatnamesi ✉ Hanoğlan HACIYEV (Xanoglan_haciyev@yahoo.com)	43
Kültür-Sanat ✉ B. Şükrü YAVUZ (bsukruyavuz@gmail.com)	48

Tarihi Eserlerimiz

✉ Fatih KÖSE

Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi Bölümü Doktora öğrencisi (fakose@hotmail.com)

Şehzadebaşı Külliyesi

Külliye, Kanuni Sultan Süleyman'ın genç yaşta ölen oğlu Şehzade Mehmet adına (Saruhan valisi iken 1543'de 22 yaşında vefat etmişti) Mimar Sinan tarafından yapılmıştır. Külliye, Eminönü İlçesi'nde, Şehzadebaşı semtindedir. Eski Saray'ın (bugünkü İstanbul Üniversitesi'nin bulunduğu alan) hemen yakınında, Fatih ve Bayezid külliyelerinin arasında, kente hakim bir düzlükte inşa edilmiştir. Burası Eski Odalar yakınındaydı (Yeniçeri askerlerinin kaldıkları yere verilen ad).

Kanuni Sultan Süleyman'ın ve Osmanlı İmparatorluğu'nun en parlak devrinin büyük mimarı Mimar Sinan, Şehzade Camii ve külliyesini hicri 950-955, miladi 1543-48 tarihleri

arasında beş yılda tamamlamıştır. Koca Mimar Sinan'ın "Şehzade çıraklık, Süleymaniye kalfalık, Edirne Selimiye de ustalık eserimdir" dediği rivayet edilmektedir. Şehzade Külliyesi Sinan'ın mimari dehasındaki ana devirler olan bu üç abide eserin ilk basamağı olarak kabul edilir.

Külliye 1613 yangınındaki tahribattan sonra 1616'da tamir edilmiştir. 1633, 1660, 1718, 1782 yangınlarında zarar görmüştür. Caminin 1766 depreminde zarar görmediği bilinmektedir. 1950 ve 1990'lı yıllarda çeşitli restorasyonlardan geçirilmiştir.

Şehzadebaşı, Mimar Sinan'ın inşa ettiği ilk

İLİM YAYMA VAKFI BÜLTENİ
SAYI: 3
Mart 2008

İlim Yayma Vakfı Adına
Sahibi
Yücel Çelikkilek

Yazı İşleri Müdürü
Ömer Aydın

Editör
B. Şükrü Yavuz

Yayın Kurulu
Adem Yavuz
Aliosman Pekmezci
Adil Akbaş
Ömer Söğüt
Fazıl Baş
İlyas Altuner
Niyazi Korkut

Yapım
Yeniköy Reklam
(0212) 217 65 85

Sanat Yönetmeni
Ahmet Er

Baskı: Forart

Yazışma Adresi:
Vefa, Akıfpaşa Sk. No: 2
Eminönü - İstanbul
Tel : 0212 511 22 90 (pbx)
Faks : 0212 511 22 91
bulten@iyv.org.tr
www.iyv.org.tr

Ücretsizdir.
6 ayda bir yayınlanır.
Kaynak gösterilerek iktibas yapılabilir. Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir.

miştir. Cami kare planlı olup, üstü yarım küre şeklinde bir büyük kubbe ve bunun etrafında dört yarım kubbeyle örtülmüştür. Dört köşede yarım küre, dört de küçük kubbe vardır. Bütün kubbeler dört büyük fil ayağı üzerine oturur. Kare içine oturan plan tipolojisinin Osmanlı mimari geleneği çerçevesindeki gelişiminin olgunluk noktasıdır. Bu gelişimin bir önceki adımları Edirne'deki Üç Şerefeli Cami, eski Fatih Camisi ve Üsküdar'daki Mihrimah Sultan camilerinde görülür. Mimar Sinan'ın bu eserinde sadelik ön plandadır. Camide çini kullanılmamıştır.

Mimar Sinan daha sonra inşa ettiği Süleymaniye ve Selimiye camilerinde Şehzade Camisi'nden daha ileri mimari çözümlere ulaşmışsa da Şehzade Camii'nin plan şeması, Sultanahmet Camii, Yeni Cami gibi 17. yüzyıl camilerinde beğenilerek kullanılmıştır. Şehzade Camii'nde şadırvan avlusu ve cami kitlesi iki eş karedir.

Kubbe çapı 19 metre, kubbenin zeminden yüksekliği 37 metredir. Merkezî kubbe pandantifli bir kare oluşturur. Kubbeyi taşıyan dört ayakların çok fazla yer kaplamasıyla mekan bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır. Örtü, yarım kubbeler ve eksedralarla yapı karnatlarına ulaşır. Dışarıda, büyük orta kubbenin oturduğu kare kısmın dört köşesine ve yarım kubbelerin yanlarına dört ağırlık kubbesi konularak kemerlerin açılması önlenmiştir. Bunlar camie aynı zamanda kademe kademe yükselme vermiştir. Yan galeriler yoktur ve böylece mekân daha fazla bütünlük kazanmıştır. Sadece hünkar ve müezzin için küçük birer mahfil bulunur.

Caminin cümle kapısı duvarının iki yanındaki ikişer şerefeli çift minaresi yapının en dikkat çeken bölümlerindedir. Diğer cami ve minarelerdeki sadelik burada yoktur. İkişer şerefeli minareler oldukça zarif bezemeye sahiptir. Koca Sinan'ın bu minarelerdeki tezynatı gerçekten emsalsizdir.

Avlu ortasına IV. Murat döneminde, 8 mermer sütuna oturan sivri kubbeli bir şadırvan yapılmıştır. Şehzade Camii'nin simetrik modülasyonu avluda da kendini gösterir. Şadırvan avlusu da cami gibi 5x5 modüle bölünmüştür. Merkezde bulunan sekizgen şadırvan yaklaşık bir modül büyüklüğündedir.

Avlusu Osmanlı mimarisinin en dengeli avlu-

selatin külliyesidir. Külliye; cami, medrese, sıbyan mektebi, tabhane, ahır, kervansaray, muvakkithane ve türbelerden oluşur.

Cami:

Mimar Sinan Yarım kubbe problemini ilk defa bu eserinde ele almıştır. Camide dört yarım kubbeli ideal bir merkezi yapı meydana getir-

lerinden biridir. Revak kubbelerinin büyüklükleri ve yükseklikleri birbirine eşittir ve hemen cami planındaki köşe kubbelerle aynı büyüklüktedir. Şehzade Camii avlusu Beyazıt Camii avlusu ile birlikte Osmanlı Mimarisinde bulunan en dengeli ve güzel avlulardan biri kabul edilmektedir.

Mermer ve somaki kaidelere oturan revak sütunları 12 adettir. Revakları örten kubbelerin sayısı da 16'dır. Mihrap, minber ve müezzin mahfili mermerdendir. Minber geometrik kafes süslemelidir. Hünkâr mahfili köşelerde iki mermer, ortada 4 ahşap sütuna dayanmaktadır.

Şehzade Camii Türk mimari tarihinde bir dönüm noktasıdır. Çünkü Sinan ilk kez bu büyük projede, kendisine kalan mirası yoğun bir seviyeye getirmiştir.

Caminin taç kapısının üzerindeki kitabe Farsçadır. Caminin kubbesinde yazılı olan İsrâ suresi 1. ayetin (Sübhânellezî esrâ biabdihi leylen mine'l-mescidi'l harâmi ile'l mescidi'l aksâ ellezî bâreknâ havlehû linürriyehu min âyâtinâ innehû hüve's semiül basîr) meali şöyledir: "Kendisine bazı ayetlerimizi göstermek için kulunu geceleyin Mescid-i Haram'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren zat her türlü eksiklikten münezzehtir. Hakkiyla iştirip gören odur". Pandantiflerde ise "Ya Hannan, ya Mennan" yani "Ey Acıyan, ey Bahşeden" yazılıdır. Caminin sağ tarafındaki giriş kapısının üzerindeki hat eserinde yazılı olan Nisa suresinin 103. ayetinin (Kalellahu teala inne's-salâte kânet ale'l müminine kitâben mevgûtâ) meali ise şöyledir "Namaz müminler üzerine vakitli olarak farz kılınmıştır". Hattın yazarı hattat Sami efendidir. İmzası yazının altında görülmektedir. Caminin sol giriş kapısı üstünde de çok güzel celi sülûs hattıyla yazılmış bir besmele yer almaktadır.

Bu arada Cuma günleri ve bazen diğer günlerde de camiinin medrese tarafındaki avlusunda bulunan çınarın altında dua eden kadınlarla karşılaşırız. Bu çınarın altında zamanında Helvâî Yakub baba camie gelenlere helva dağıtmış ve dualarını almış. Bu yüzden burası kutsal kabul edilmektedir. İnsanlar burayı Helvâî Yakub babanın makamı olarak görmekteler ve burada dua etmektedirler. Bir başka rivayete göre de buradaki çınarın gölgesinde sahabeden Eşşeyh Ali Tablî hazretleri medfunmuş.

Su Terazisi ve Çeşmeler:

Caminin yola bakan tarafında avlu duvarına bitişik minare gibi duran ilginç bir yapı vardır. İşte bu da bir su terazisidir. Bu su terazileri de İstanbul'da çokça karşımıza çıkmaktadır. Bu teraziler suyun akış hızını debisini, basıncını ve çeşmelere giden suların miktarlarını ölçmekteydi. Ayrıca suyun dağıtımını sağlamak için kullanılırdı, bir nevi su saati işlevi görmekteydi bu yapılar.

Caminin imaret ve tabhane tarafına denk gelen güney doğu yönünde çeşmesi bulunmaktadır. Ne yazık ki çeşmenin suyu günümüzde akmamaktadır ve çeşme biraz çukurda kalmıştır. Yine caminin kuzeybatı girişinde bir çeşme yer almaktadır. Ayrıca caminin yola bakan hazire duvarının üzerinde de iki tane küçük ve şirin çeşme bulunmaktadır.

Hazire:

Dış avluda Bosnalı İbrahim Paşa, Şehzade Mahmut, Hatice Sultan, Fatma Sultan, Destari Mustafa Paşa türbeleri; yanlarında ise anıtsal nitelikli mezar taşları bulunmaktadır.

Rüstem Paşa Türbesi, 8 köşeli kubbeli bir yapıdır. Mimar Sinan'ın 1561'de bitirdiği yapının çinileri, renk ve motifleriyle öbür türbeden ayrılmaktadır. Çini panolar üstünde celi yazılı ayetler vardır.

Türbe:

Şehzade Mehmed'in türbesi camiden daha önce bitirilmiştir. Sonraki yıllarda eklenen

Geneneksel Ramazan İftarı

Türkiye'nin en köklü kurumlarından olan vakfımızın sıfırdan başlayarak ilmi ve içtimai boyutta bugünlere gelmesinde emeği olan herkesin bir araya geldiği, hayatta olmayıp ahirete intikal edenlerinse hayırla yad edildiği bir iftar gecesiydi. İlim Yayma yöneticileri, üyeleri ve İlim Yayma dostları o gecede bir aradaydı.

Açılış konuşmasını İlim Yayma Vakfı Mütavelli Heyeti Başkanı Yücel Çelikkalek yaptı. Ev sahibi olarak konuklara hoş geldiniz diyen başkanımız, Müslümanlar için Ramazan'ın öneminden ve bir araya gelmenin feyz ve bereketinden söz ederek sözlerine son verdi.

ÖNDER Başkanı Yusuf Ziya Sula ise öğrencileri Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde okutmalarında İlim Yayma Vakfı'nın katkılarında söz etti.

İlim Yayma Cemiyeti Genel Başkanı Av. Hamza Akbulut ise konuşmasında Ramazan ayının birlik, beraberlik ve bereketinden söz ederek, bu tür toplantıların bağları kuvvetlendirdiğini vurguladı.

Vakfımız kurucularından Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu konuşmasında önemli hususlara değindi. İlim Yayma Vakfını kaynaşma ve idealin olduğu bir ortam olarak tanımlayan Davutoğlu, Cemiyet ve Vakfın, 1950'li yıllardan sonra, zor şartlarda hayırsever bir grup insanın öncülük ettiği ve giderek köleşerek bu milletin vicdanında yer etmiş bir kurum olduğunu, bunun temellerini birçok bilinen ve bilinmeyen kahramanın birlikte attığını vurguladı.

Bu iftarların değişik nesillerin kaynaşması ve ortak bir ideal etrafında birleşmesi için bir fırsat olduğunu belirtti. Yine iftarlarda

çeşitli türbelerle bu alan bir hazireye dönüşmüştür. Şehzade Mehmed türbesi, Osmanlı mimarisinin en güzel mezar yapılarından biridir. Bilinçli bir bezeme endişesi görülür. Tek kubbe ile örtülü sekizgen bir yapıdır. Üç açıklıklı, düz saçaklı revaklı bir girişi vardır. Kubbe yivleri sıklaştırılmış ve derinleştirilmiş, Külliye'nin en erken tamamlanan yapısıdır. Şehzade Türbesi, mimarisi, çinileri, vitraylı alçı pencereleriyle anıtsal ve görkemli bir yapıdır. 8 köşeli yapıya, derin saçak örtülü, 4 sütunlu revakla girilmektedir. Yapıda küfeki, mermer, yeşil ve pembe porfir kullanılmıştır. Kapının iki yanına İznik çinilerinden panolar yerleştirilmiştir. İçeride de aynı teknikte yapılmış çini kaplama kubbe eteğine kadar yükselir. Yerden kubbeye dek tüm duvarları kaplayan çiniler, renk, yazı ve motif zenginliğiyle göz kamaştırıcıdır. Çinilerin oluşturduğu renk cümbüşü, alçı pencerelerin vitraylarıyla güçlendirilmiştir. Şehzade Mehmet sandukasının üstündeki taht biçimi altıgen ahşap kafes olup, fildişi, kakma ve geometrik süslemeli 4 ayak üstüne oturmaktadır.

Türbenin dış cephesinde Fatıha suresi yazılıdır. İç kısımda ise Ayetelkursi olarak bildiğimiz Bakara suresinin 255. ayeti yazmaktadır. İçeride sekiz duvarın her birinde dörtlü bir şekilde "Ya Hannan ya Mennan" yazılıdır. Yine içeride "Dünyada gurbette imişsin gibi hareket et" anlamındaki "Kün fi'd-dünya ke-enneke garîb" yazısı bulunmaktadır. Şehzade Mehmed'in sanduka örtüsünde "İzâ tehay-yertüm fi'l-umûr/ festa'inü min ehli'l-kubûr" yani "Ne yapacağınızı bilemediğiniz zaman/ kabristandakilerden yardım isteyin" anlamındaki ibare yer almaktadır.

Medrese:

Dış avlu duvarının kuzeydoğu duvarını oluşturur. Asimetrik bir planı vardır. Bir dershane ve yirmi hücreden oluşur. Dershanesi kibleye dönüktür. Aynı zamanda mescit olarak da kullanılmak üzere bir mihrap nişi vardır. Girişin karşısına bir eyvan yerleştirilmiştir. Camide olduğu gibi çok renkli taş ve palmet dizisiyle süslenmiş olduğu görülür. Giriş kapısı üzerindeki kitabede medresenin bitiş tarihi hicri 953 (miladi 1546-1547) olarak verilmiştir. Bu medrese önce ellili, sonra da altmışlı medrese olarak İstanbul medreseleri içinde üst düzeyde payesi olan bir eğitim merkeziydi. 1950'den sonra kız talebe yurdu olarak kullanılması için revakları camekanlarla kapatılmıştır.

Medrese, sonraki yıllarda ise birçok tarihi eserin kaderiyle karşı karşıya kalır ve bir müddet sonra boşaltılır. Medrese şu anda Şehzade Mehmet Sofrası adında bir lokanta tarafından kullanılmaktadır.

Sıbyan Mektebi:

Dış avlunun güneyinde, Dede Efendi caddesi üzerindedir. 7.50 metre çapında tek kubbe ile örtülüdür. Dershane ocaklı, kubbeli tek bir mekândır. Özgün revaklı girişi günümüze ulaşmamıştır. Bu yapı günümüzde Siyasal Vakfı tarafından kullanılmaktadır.

İmaret:

Külliye'nin güneydoğusundadır. Bir avlu çevresine yerleştirilmiş mutfak, yemekhane, ambar ve kilerlerden oluşur. İmaretin helaları avluya bitmiştir.

Tabhane:

Caminin güneydoğu tarafında bulunur. Vefa Lisesi'nin olduğu taraftadır. Sıradışı bir plana sahiptir. Caminin dış avlusundan girilen asıl tabhane, iki eşit ama bağımsız bölümden oluşmaktadır. Odalar kubbeli, dikdörtgen planlı, orta sofalar ise kubbeli ve aydınlık fenelidir.

Kervansaray:

Vefa Lisesi'ne giden yol üstündedir; avlunun iki yanına dizili dikdörtgen odalar yapıyı biçimlendirmektedir.

Şehzade Külliyesinin güneybatı tarafında köşede Nevşehirli İbrahim Paşa sebilinin karşısında yeşil bir sütun dikkatimizi çekiyor. İşte bu yeşil sütun İstanbul'un ortasını gösterdiği düşünülen 'orta taşı'dır. Bizzat Mimar Sinan tarafından buraya yerleştirildiği düşünülmektedir. İlk zamanlarında bu taş dönen bir şekildedir, ama günümüzde alt tarafı toprağa gömülü olduğu için dönmemektedir.

KAYNAKÇA:

- Doğan Kuban, "Şehzade Külliyesi", İstanbul Ansiklopedisi, C.7, s. 152-155, Kültür Bakanlığı-Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 1994.
- Suphi Saatç, Mimar Sinan ve Tezkiret-ül Bünyan, s. 61-63, MTV yayınları, İstanbul, 1989.
- Haluk Y. Şehsuvaroğlu, Asırlar Boyunca İstanbul, s. 67-68, 156-158, Cumhuriyet Gazetesi yayını, İstanbul.
- Murat Sülün, Sanat Eserine Vurulan Kur'an Mührü, s. 30, 40, 232, 288, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2006.
- <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=106220>
- <http://mimarlikmuzesi.org/biyografi.asp?id=10013>
- <http://istanbul.kulturturizm.gov.tr/BelgeGoster.aspx>
- <http://www.edizce.com/pages/vk00pag.html>

bir gelecek perspektifi çizilmesi gerektiğini vurgulayan Davutoğlu, İlim Yayma Vakfı Yurdu'nda yetişen öğrencilerin ortak bilincinin; sağlam bir psikoloji, sağlam bir ahlak, sağlam bir bilgi birikimi ve sağlam çevre olmak üzere dört temel üzerinde durduğunu söyleyerek sözlerini tamamladı.

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Fahri Kayadibi; kurulduğu yıllardan beri İlim Yayma Vakfı'nı tanıdığını ifade ederek, Vakfın ilme verdiği değer ve katkılardan söz etti. Bu birlikteliğin daha nice hayır ve hizmetlere vesile olması temennileriyle sözlerini bitirdi.

Hocaların hocası Prof. Dr. Sabahattin Zaim ise bu müessesenin ilk sosyal içtimai müessese olduğunu belirterek İlim Yayma Vakfı ve İlim Yayma Cemiyeti'nin kardeşliğinden söz etti. Tarihî süreçte vakıf için fedakarlık yapan insanlardan ve bugüne ne zorluklarla geldiğini anlattı. Sabahattin Zaim Hoca'nın şu sözü ise her şeyi özetler nitelikteydi: "İyilerin hakim olması için güzel müesseselerin olması gerekir." Hocamız sözlerine Hakkın rızasına nail olmamız temennisi ile son verdi.

Medresedeki ikramdan sonra programımız sona erdi.

Seçkin İnsan Değirmeni

alanlarında daha fazla bilgi sahibi oluyorlar. Öğrencilerimiz ayda iki sefer düzenlenen perşembe sohbetleri ile de Prof. Dr. Osman Öztürk ve Dr. Halil İbrahim Kutlay hocalarımızın feyzinden istifade ediyorlar.

Medrese odalarını klüp faaliyetlerine Mayırmış olan yurdumuzda her hafta cuma günü akşamı film gösterimi yapan Sinema Klübümüz kaliteli filmleri öğrencilerle buluşturuyor. Cumartesi ve pazar günlerini, "Seyahat Yâ Resulullah!" diyen Evliya Çelebi gibi gezmenin ve çevreyi tanımanın en iyi eğitim metodu olduğunun farkında olan Gezi Klübümüzün organize ettiği geziler dolduruyor. Geçen yıl yurt dışında Suriye, Bosna-Hersek; yurt içinde ise Safranbolu, Kastamonu, Edirne, Çanakkale, Konya, Ürgüp, Göreme ve İstanbul'un çeşitli semtlerine geziler düzenlenmiştir. Kendi gelişiminin te-

İlim Yayma Vakfı bünyesinde hizmet veren ve "Semere-i hayat hayırla yâd olunmaktır" diyen İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal'ın ismiyle şereflenen yüksek tahsil talebe yurdumuz öğrencilerine İstanbul'da güvenilir, 6 kişilik odalarda rahat ve aile sıcaklığında bir ortam sunuyor. İstanbul'un merkezi bir semtinde 394 öğrenciye hizmet veren yurdumuzu diğer yurtlardan ayıran en önemli özellik İstanbul'un en büyük özel yurdu olmasıdır. Bunun yanında 2007 yılında yeniden düzenlenen ve 5 yıldızlı otellerin lokantalarını aratmayan bir yemekhaneye sahiptir.

Felsefesi, millî ve mânevî değerlerine bağlı seçkin bireyler yetiştirmek olan yurdumuz bu konuda elini ziyadesi ile taşın altına sokmaktadır. Bu amaç için konferanslar, seminerler, kurslar ve sohbetler düzenlenmektedir. Pazartesi konferansları ile dünya gündeme dair her şeyden haberdar edilmeye çalışılan öğrencilerimiz için kendi alanlarında uzman ilim adamları getiriliyor. Dr. Necdet Yılmaz ve Nurettin Yıldız salı günleri sohbetleri ile arkadaşlarımızın ilmi-hal bilgilerinin eksikliklerini giderip manevî teçhizatını tamamlıyor. Çarşamba günleri lokal sohbetlerle, öğrencilerimiz kendi

İSMEK Kursları İlim Yayma'da

İstanbul Büyükşehir belediyesinin kuruluşlarından biri olan İSMEK, talebimiz üzerine yurdumuzda da faaliyet göstermektedir. İkinci senesinde Eminönü İSMEK şubesinin desteği ile yurdumuz bünyesindeki öğrenciler için yürüttüğümüz kurslarımızdan bu sene 6 branş toplamında 140 öğrencimiz faydalanmaktadır. MEB onaylı sertifikalı kurslarımızda öğrencilerimiz yoğun ilgi göstermişlerdir.

Bilgisayar

Günümüz bilgi çağında gelişen teknolojiyi yakından takip eden üniversiteli öğrencilerimiz, kendilerini mezuniyet sonrası iş hayatına birikimli ve donanımlı bir şekilde hazırlamak için bilgisayar kullanımı ve programlarını en iyi seviyede öğrenmek amacındadırlar. Hafta içi ve hafta sonu olmak üzere iki grup halinde verilen kursumuza toplamda 41 öğrenci kayıt olmuş ve derslerimiz yeni dönem itibarıyla başlamıştır. Yurdumuzun bilgisayar laboratuvarında yapılan kurs, öğrencilerimiz tarafından yoğun talep görmüştür.

Diksiyon

Kültürlü, bilgili ve seçkin öğrenci yetiştirme ideali doğrultusunda yurdumuzda verilen kurslardan biri de diksiyon dersidir. Geleceğin liderleri konumundaki öğrencilerimize diksiyon kursunun da, kazanım ve donanımlarını daha iyi ifade etmek, özgüvenlerini kazanmak gibi nitelikler kazandırarak büyük katkıları olacaktır. Seminer salonunda yapılan kursumuza kırk öğrenci kayıtlıdır.

Arapça

Günümüzde artık öğrenciler için olmazsa olmazlar arasında yer alan yabancı dil konusu yurt yönetimimiz tarafından göz ardı edilmeyerek, bu konuda öğrencilere faydalı olmak adına Arapça kursu açılmıştır. Zengin dünya dillerinden ve en önemlisi de Kur'an dili olması hasebiyle ilk aşama Arapça kursuna toplam 18 öğrencimiz ilgi göstermiştir. Yurdumuz dersliğinde yürütülen kursumuz hafta içi üçer saat üzerinden iki gün yapılmaktadır.

Ebru

İstanbul'da okumanın verdiği yoğunluk ve yorucu okul hayatı sonrasında öğrencilerimizin ruhlarını dinlendirdikleri, biraz olsun stres

attıkları, boş zamanlarını değerlendirdikleri ve çeşitli sanatsal ve kültürel etkinliklerle kendilerini geliştirdikleri bir ortam oluşturma çabasıyla çeşitli branşlarda kültürel ve sanatsal kurslarımız da devam etmektedir.

Son yıllarda giderek ilginin arttığı geleneksel Türk sanatlarından olan ebru branşı, yurdumuzda üçüncü senesine başlamıştır. Öğrencilerin yoğun talep gösterdiği ve katılım sağladığı kursumuz, ebru dersliğinde yürütülmektedir. Geçtiğimiz senelerde de sertifika alan birçok öğrencimizin güzide eserleri Eminönü İSMEK tarafından düzenlenen sergide yer almıştır. Haftada iki gün yapılmakta olan kursumuza bu sene 20 öğrencimiz kayıt yaptırmış ve derslere başlamışlardır. Kurs saati dışında çalışmak isteyen öğrencilerimiz için dersliğimiz daimi olarak açıktır.

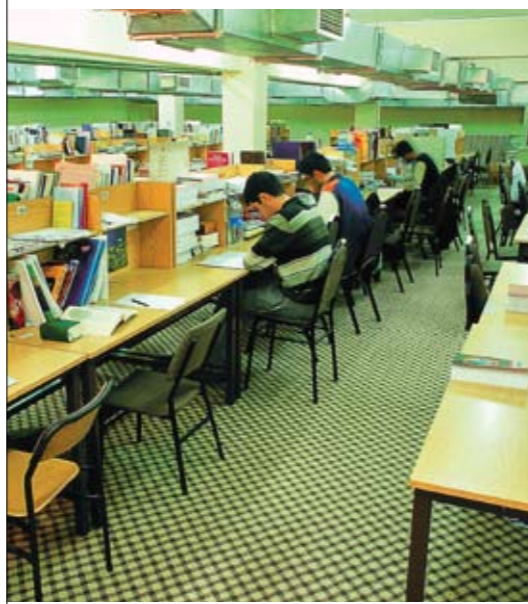
Ney

Mevlana'nın fefesinde ney, "insan-ı kâmil" in sembolüdür ve aşk derdini anlatmaktadır. Benzi sararmış, içi boşalmış, bağı dağlanarak delikler açılmış, ancak Yüce Yaratıcı'nın üflediği nefesle hayat bulan, tıpkı insan gibi geldiği yere özlem duyan ve delik deşik olmuş sine-sinden çıkan feryat ve iniltileri ile insanlara sırlar fısıldayan bir dosttur.

Tasavvuf müziğinin değişmeyen enstrümanı, insanı dinlendiren, manalar deryasına çağırın neyin sesi yurdumuzda da duyulmaktadır. 21 öğrencimizin katıldığı ney kursumuz hafta içi bir gün yapılmaktadır.

melini kitabın oluşturduğunun bilincinde olan Kitap Klübümüz gerek düzenlemiş oldukları fuarlarla gerekse haftanın kitabı çalışmasıyla öğrencileri kaliteli ve seçkin kitaplarla buluşturuyor. Spor klübünün düzenlemiş olduğu organizasyonlara desteğini esirgemeyen yurdumuzda; masa tenisi, futbol gibi alanlarda müsabakalar düzenlenerek öğrencilerin kaynaşması ve spordan kopmamaları amaçlanıyor. Edebiyata emeği geçmiş olanları, hazırladıkları panolarla yâd etmeye çalışan Kültür Edebiyat Klübümüzün düzenlediği bilgi yarışmasıyla öğrencilerimiz arasında tatlı bir rekabet ve hoş bir kaynaşma ortamı oluşuyor.

İsmek'in desteği ile açılan Arapça, ebru, bilgisayar, diksiyon, bağlama kursları ile öğrencilerinin sosyal gelişimine katkıda bulunan yurdumuzda bir diğer kurs da Ülker'in desteği ile Bilimer tarafından açılacak. Daha kompleks programların (microsoft sistem uzmanlığı, microsoft yazılım uzmanlığı, autocad, 3d max, photoshop, flash, sap danışmanlık eğitimleri v.b.) öğretilmek üzere kursa rağbet beklenen düzeyin üstünde. Bununla da yetinmeyen yurdumuz ney kursu açarak öğrencilerinin bu yöndeki isteklerine daima destek veriyor.

İlim Yayma Ruhu ve Mezunlar Buluşması

*Yaslasam başımı tatlı hatıralara
Bilmem ki vuslat hangi rüyada
Küllenen sevgin dönüştü ummana
Hasretin gönlümde dermansız yara
Gönüller fethettin sen İLİM YAYMA...*

1 973 yılında hayırsever büyüklerimiz tarafından kurulan İlim Yayma Vakfı İbnül Emin Mahmut Kemal İnal Yüksek Tahsil Talebe Yurdu binlerce Anadolu gencine ev sahipliği yapmıştır. Ekmekçizade Medresesi ile bütünleşmiş yurdumuz, tarihi Vefa semtinin anıtlarını taşıyan yapıtlarındandır. Ancak bu taş duvarları, binaları değerli kılan; yetişmesine olanak sağladığı nitelikli, donanımlı insanlar ve toplumun

gelişmesine sağladığı değerler ve olgulardır. Atalarımızın veciz sözü "Şerefül mekan bilmekin" (mekanı şerefliendiren insanların kendileridir) mensuplarımız için de geçerlidir.

1950'li yıllardan beri bu ülke ve insanlık için değerler yetiştiren İlim Yayma camiasının önemli bir nüvesidir Vefa Yurdu. Bilim, edebiyat, sanat ve siyaset dünyasına binlerce nitelikli ve ahlaklı şahsiyet kazandırmıştır. Hayır sahibi, gönül ehli büyüklerimizin açmış olduğu bu çığır geleceğimize ışık tutmaktadır.

Ürkütücü metropol şehir İstanbul'un üniversitelerini kazanan başarılı Anadolu gençlerinin sığındığı emin bir liman olmuştur İlim Yayma. Üniversiteye ilk adımla başlayan bu tanışma yeni ufukların, farklı dünyaların kapılarını aralamıştır.

Türkiye'nin hatta Osmanlı coğrafyasının çeşitli bölgelerinden gelen bu öğrenciler bu çatı altında ilimle, irfanla yoğrulurken samimi kardeşlik iklimini oluşturmuşlardır. Paylaştıkça artan sevgiler kalıcı dostluklara dönüşmüştür; hayatın bu en güzel çağında duygular, fikirler, bilgiler ve hayaller paylaşılmış, yarına dair türküler söylenmiştir. En önemlisi bunlar bize dönüşmüştür.

Ve gün gelir fakülteler başarıyla bitirilir, diplomalar alınır – bu arada belirtmek gerekirse her İlim Yaymalı'nın diploması çifttir, ikinci diploma İlim Yayma diplomasıdır- ve edinilen bilgilerin ve kazanımların memleketin ve insanlığın hizmetine sunma zamanı gelir. Elleri nasırlı, aksakallı, yemenili Anadolu insanların çocukları bu ülkeye, bu medeniyete ve tüm insanlığa hizmet etmek için hayır dolu yarıya başlarlar. Sadece yaptıklarından değil, yapabilecekken yapamadıklarının sorumluluğunu da duyarak aydınlık geleceğin inşasına katkı sunarlar.

Fakülte yıllarında paylaşılmış dostluklar bazen yüz yüze görüşmelerle bazen de gönüllerde devam eder. Kimi zaman unutulmalar, kopukluklar yaşanır. Ama içten içe devam eden öğrencilik yıllarının hasreti, anılarda canlanması herkesi hüzne boğar, yüreğini sızlatır.

İşte bu sızı hareket getirir. 1972'den beri yaşanan bu süreç bazı arkadaşları hareketle geçirir. 1 Ocak 2005 günü İlim Yayma Vakfı Misafirhanesi'nde buluşan mezunlar aramızdaki dostluk bağının artarak devam etmesi, işbirliği ve iletişimin artırılması, acının ve sevincin birlikte paylaşılmasını sağlamak için Mezunlar Komisyonu'nu oluşturmuşlardır. Bu komisyon yurdun kuruluşundan 33 yıl sonra Vakıf Müttevelli Heyetinin desteğiyle 5 Haziran 2005 pazar günü ilk pılav gününü düzenlemiştir. İlgi esen yaz melteminin yürekleri serinlettiği, hasret ateşini biraz dindirdiği müstesna bir yaz günü İlim Yaymalı dostlar bu özlemlerle buluştu. Namütenahi sevginin, dostluğun ve kardeşliğin sıcaklığı bizleri bir kez daha ısıttı. Yeniden yaşandı güzel yılların acı tatlı hatıraları, anları. Pılavlar, tatlılar yenildi, çaylar içildi. Pılav bu güzel günün buluşma bahanesiydi. Daha keskin bakışlarla arandı gönlümüzde yeri ayrı olanlar. Haller hatırlar

soruldu. Evlilikler, yeni işler, görevler kutlandı, tebrik edildi.

Tabii hayatta sevinç ve mutluluğun yanında ölüm ve ayrılık da vardı. Aramızdan güzel atlara binip ayrılan güzel insanları da andık, kendilerine Allah'tan (cc) rahmet diledik.

Vefanın ve dostluğun, karşılıksız sevmenin en güzel örneği yaşatıldı. Vefa'nın sadece İstanbul'da bir semt olmadığı gösterildi bu kirli çağa inat.

Ve yine ayrılık vakti... Dostlara selamlar söylendi, kucaklanılarak birer birer ayrıldı dostlar bu nostaljik mekandan, ama hep tekrardan hatırlatıldı.

Her Ramazan ayında mezunlar iftarında ve her Mayıs ayının son pazarı İlim Yaymalılar Buluşmasında birlikte pilava kaşık sallamaya sözler verildi.

Mayıs 2008 buluşmasında görüşmek dileğiyle...

*Dostluk; günah olmayacak kadar masum
Köle olmayacak kadar özgür
Unutulmayacak kadar derin
Tek başına yaşanamayacak kadar zordur.*

ENSUPLAR BULUŞMA
OŞ GELDİNİ

Gezi Notları

Bosna Gezisi

Murat ÇAYIR

İstanbul Üni. Hukuk Fak. Hukuk 4. sınıf (muratcayir_jaw@hotmail.com)

Vakfımız öğrencileri, ikinci yurtdışı gezisini 27 Temmuz'da Bosna Hersek'e gerçekleştirdi. Sarı sıcak Suriye ziyaretinden sonra, yeşil serin Bosna yolculuğu bize farklı bir dünya sundu. Fatih'in 400 yıl önce İslam toprağı yaptığı bu diyar, hâlâ bizimmiş gibi yakın ve samimi. Aradan geçen otuz yıllık Avusturya, yirmi yıllık Sırp ve elli yıllık Yugoslav hakimiyetinden sonra, yeniden kendi kimliğini bulmaya çalışıyor Bosna.

Gezimiz Saraybosna havaalanına iner inmez koşarak yetiştiğimiz Cuma namazıyla başladı. Suudilerin yaptırdığı Kral Faysal Camii büyük ama estetikten uzak. Yapıldığı yer, komünist dönemden kalma blok apartmanların ortası. Cemaatin kalabalık olması sevindiriyor bizi önce ama cami köşelerinde bekleyip, camiden çıkan gençlerin yolunu çeviren Koreli misyonerleri görünce irkiliyoruz.

Öğle yemeğimizde Osman Efendi Recoviç medresesinde misafir oluyoruz. Bosna'da 6 tane açık medrese var. Buralarda bizdeki Anadolu İmam Hatip Liseleri tarzında eği-

tim veriliyor. Yabancı dil, fen ve sosyal bilimler ile İslami bilimler gençlere iyi bir şekilde sunuluyor. Çok başarılı ve aynı zamanda güzel ahlaklı nesiller yetiştiren bu okullar Bosna'nın geleceğine ışık tutuyor. Her ne kadar öğrenci sayısı az da olsa Boşnak halkı ve İslam dünyası sahip çıkıyor bu okullara. Elli yıldan beri kapalı olan okullar yeni yeni canlanıyor. Recaviç Medresesi müdürü Cemal Salih Sipahiç bizi kapıda karşılıyor ve bizle yakından ilgileniyor. Yetmiş yaşında olmasına rağmen hâlâ heyecanlı. Bu güzel okulu ayrıntılı bir şekilde gezdikten sonra şu sözleri bizi düşünmeye itiyor : "Türkiye ne kadar güçlü olursa, biz de o kadar güçlü oluruz. Tüm İslam aleminin sorumluluğu Türkiye'dedir." Cemal Hoca'nın bizi ilk gördüğünde gözlerindeki heyecanı şimdi daha iyi anlıyoruz. Sadece kendimiz için değil tüm İslam alemi için daha çok çalışmamız gerektiğini bir kez daha görüyoruz.

Okuldan ayrılınca ilk durağımız vezirler şehri Travnik oluyor. İtiraf etmeliyiz ki kafilenin çoğu bu şehirde ayrı bir çekicilik buldu. Osmanlı'ya tam 70 vezir yetiştiriyor burası. Şehrin girişinde bir Medrese daha var. Ama

muza her tatil döneminde gelen Bosnalı misafirler genelde bu medrese talebeleri. Şehirde karşılaşınca çok hoş görüntüler oluşuyor. Travnik tam bir Osmanlı kenti. Merkezdeki birkaç büyük çirkin yapının dışında geleneksel mimari bozulmamış. Hacı Alibegova Camii ilk ziyaret ettiğimiz yer. Bahçesinde ise, Bosna savaşında şehit olan Ağrılı mücahit Selami Yurda'nı memleketten selamlarımızı bırakıp ruhuna fati-

ha okuyoruz. Şehre hakim Osmanlı kalesi, çok güzel bir manzara sunuyor bize. Kuzey yönü alabildiğine orman olan dağlar, öbür tarafta yedi minare... Minareler burada çok önemli, her minareye bir İslam kalesi gözüyle bakılıyor. Yedi minare, şehirdeki tarihi yedi cami anlamına geliyor. Bosna'da cami açılışları ayrı bir mana taşıyor. Temel atması ayrı, açılışı ayrı kutlamalara sahne oluyor. Müslüman halkın yegâne birlikteliği camilerle yaşanıyor.

İlk günün finalini Saraybosna'daki tarihi "Başçarşı" da yapıyoruz. Burada en çok börek ve köfte tüketiliyor. Tabii kendilerine has lezzetleri var ama bizim mutfağımızdan çok fazla uzaklaşmamışlar. İnsanlar haftada bir de olsa dışarıda yemeyi tercih ediyorlar.

Saat 23'e kadar her yer hareketli. Bu saatten sonra biz de şehre uyup, otellerimize çekiliyoruz.

İkinci günümüzü ise tamamen bu güzel şehre, Saraybosna'ya ayırıyoruz. Gündüz gözüyle geziyoruz, önceki gece gittiğimiz yerleri. Gezimizin en can alıcı anlarını yaşıyoruz gün içinde. Sabahtan ilk durağımız "Tünel" oluyor. Burası, Bosna savaşında önemli bir rol üstlenmiş. Sırplarca tamamen çembere alınan ve her yönden saldırıya açık olan şehir bu tünel sayesinde dünyaya bağlanıyormuş. Tünel Zeliha teyzenin evinin altından kazılmış; şehre erzak, mühimmat sevkiyatı ve yaralıların transferi buradan yapılmış. Aliya İzzetbegoviç bile barış görüşmelerine burayı kullanarak katılabilmiş. Zeliha teyzenin torunu ise Kuleli Askeri Lisesi mezunu. Bize Türkçe olarak, müzeye dönüştürülmüş evde savaşın nasıl yaşandığını anlatıyor. Ne zorluklarla savaşın kazanıldığını orada anlıyoruz.

Tam o sırada Diyanet İşleri Başkanı Sayın Ali Bardakoğlu'yla karşılaşıyoruz. O geceki program için gelmiş Bosna'ya, dünyanın her tarafından gelen Müslümanlar gibi. "Moj Ümmete" programına yine değineceğiz. Tünel'den sonra merkezdeki Kovaçi şehitliğine geçiyoruz. Binlerce kişi burada bekliyor, şehit olarak hesap verecekleri günü. Yeşil zemine beyaz mezar taşları bir bir sayılıyor hepsi de. Tam ortasında ise Bilge Kral Aliya İzzetbegoviç'in kabri. Boşnak askerler saygı nöbeti tutuyor başında

24 saat. Duyuyoruz ki İstanbul Büyükşehir Belediyesi yaptırmış mezarı, ama Aliya önmüzdde yatıyorken göz bir şey görmüyor. Hüznü anlaşıyor her kişinin yüzünden. Dualarımızı topluca yapıp şehitliğin yukarısındaki Osmanlı top tabyasına gidiyoruz. Şehir üçe bölünmüş, 300 yıllık Osmanlı'nın ruhunu yansıtan eski şehir yakası şirin evler ve minarelerle kaplı. 40 yıllık Avusturya İmparatorluğu döneminden kalma klasik Orta Avrupa mimarisi de bir bölgede belli ediyor kendini. 1918-45 arası hüküm süren Sırp-Hırvat krallığından bir eser yokken Yugoslavya döneminden kalma büyük beton bloklar, fabrikalar, kamu binaları sırtıyor gözümüzü. Burada ilginç olan hemen her evde kurşun izinin olması.

Saraybosna dağların ortasında bir vadede kurulu. Savaş sırasında bu şehre hakim dağları Sırplar ele geçirmiş. Keskin nişancılar ağır silahlarla aylarca vurmuşlar şehri. İnsanları avlamak için av partileri düzenlemişler. Yunanistan'dan, Rusya'dan, Belgrad'tan sırf Müslüman avlayıp aralarında yarışmalar düzenlemek için gelen cellatları duyunca kanımız donuyor. Dünya'nın onca süre olanlara sessiz kalıp izlemesini, 300

bin Müslümanın katline müsaade etmesini buğz ederek geçiştiriyoruz içimizden. Öğleden sonramızı Başçarşı'da gezip alışverişle geçiriyoruz. Akşamki program için gelen farklı milletlerden Müslümanlar beliriyor her köşeden. Başçarşı çok güzel, çekici bir yer. Sanki Bursa'dayız, Edirne'deyiz gibi hissediyoruz kendimizi. Börekçiler, bakırcılar, kumaşçılar, şekerciler yan yana burada. Yanında lokum sunularak içilen Türk Kahvesi hem ucuz hem de takdim şekliyle nostalji yaşıyor bize. Osmanlı geleneğinin en canlı kalmış mirası Saraybosna'da yaşanıyor.

Çarşının bir ucundaki Yazma Eserler Müzesi belki de şehrin en göze çarpan yapısı. O sıralar tadilatla olan bina Osmanlı, Mısır ve Barok mimarisinin özelliklerini üstünde barındırıyor.

Nihayet akşam oluyor ve sabırsızlıkla beklediğimiz "Moj Ummete" (Benim Ümmetim) programının sırası geliyor. Bosnalılar İslamiyetle tanışmanın 600. yıl dönümünü Saraybosna'daki 60 bin kişilik Kosevo Stadı'nda kutladılar. Geçmişe dönme gerekirse, Bosna halkı Müslüman olmadan önce Hristiyanlık içinde "Bogomil" denen

bir mezhep benimsemişler. Diğerlerinden farkı, Katoliklik ve Ortodoksluktaki gibi "teslis" değil, tek Allah inancı olması. Yani neredeyse Müslüman olmuşlar da kendilerinin haberi yok. Yıllarca doğudan Ortodoks Slavlar ve batıdan Katolik Hırvat ve Venedik baskısına maruz kalmışlar. Zira Bogomil mezhebi Avrupa tarafından Hıristiyanlık dışı görülüyormuş. 14. yüzyılda buralara gelen Anadolu erenleri halk üzerinde ciddi bir etki yapmış. Fatih'in Bosna'yı fethiyle de tüm Boşnak halkı topyekun ve kendi arzularıyla İslamiyeti kabul etmişler. İşte bu vesileyle 600. yıl etkinliklerini düzenlediler 28 Temmuz gecesi.

Stat nispeten doluydu. Önce, çok önem verdikleri din adamları geçit yaptı, geleneksel kıyafetleriyle. Açılışta onlara eşlik eden mehter takımını ise kıvançla izledik. Her ne kadar performansları bizi tatmin etmese de, Boşnaklar sanırız beğeniyle izlediler mehteranı. Mısır'dan, Pakistan'dan sanatçılar kendi dillerinden şarkılar söylediler. Yerel sanatçılar da kalabalığı coşturdu. Türkiye ise neredeyse Bosnalılar kadar sahneye temsilci çıkardı. Sami Özer, Mustafa Demirci, Semah ekibi ve tekrardan mehter takımı Osmanlı ruhunu yeniden canlandırdı sanki burada. Bir an bile boşluk yoktu. Şiirler, Kur'an tilavetleri, hafızlar; hele 7 yaşındaki Suudi hafız Ahmed Sacid, Yasin suresini okurken herkes büyüldü. Kimse yoktu ki dikkatini o an başka yere versin. Herkes o muazzam, dinlendirici sesin etkisinde kaldı. Gece biterken assolist olarak Sami

Yusuf çıktı sahneye. Özellikle gençler çok heyecanlandılar. Hep birlikte eşlik ettik ona. Dünya'nın her yerinden sırf bu gece için gelen kardeşlerimiz de bir hayli kalabalıktı. Sadece Türkiye'den 1000 civarında kişinin geldiğini öğrendik sonra. Geceyi bitiren, muhteşem havai fişek gösterisi oldu. Sanki hem İslam'ın hem de bağımsızlığın zaferini kutluyordular. Böyle birlikteliklere ihtiyacı vardı Bosna halkının.

Programdan son olarak aktaracağımız husus ise, açılış konuşmasında Fatih'in Bosna'nın alınmasıyla çıkarttığı fermanın burada okunduğu ve kendisine şükran duygularını bizzat Bosna'nın en yüksek dereceli kişilerince dile getirildiğidir. Sultan Mehmet sanki Boşnak kahramanı gibi saygı görüyor burada. Okullarda resimleri hep baş köşelerde. Mekanı cennet olsun.

Ayrılmadan önceki son günümüz. Bugün Mostar'ı gezeceğiz. Ama ondan önce Poçitel'e gidiyoruz, ahşap işçiliğinin güzel örneklerini görüyoruz. Osmanlı burayı da erenleriyle ihya etmiş; hamamı, Şirman İbrahim Paşa Camii, Kalesi. Blagay ise öğle yemeği için beklediğimiz yer. Daha da önemlisi burası hem tarihi hem de doğal güzellikle riyle hoş anlar ya-

şadığımız bir yer oluyor. Baş tacı ise Blagay Tekkesi (Sarı Saltuk Türbesi). "Buna" nehrinin kaynağında, kayalıklara dayanmış iki katlı, tamamı ahşap bir yapı. Turistlerle dolup taşıyor. İslam'ın buralara kadar gelmesini işte bu zatlara borçluyuz. Hemen bitişiğindeki nehir kıyısında balık yiyoruz. Çoğumuz öğle namazı için abdestini nehirde alıyor, tekkeye koşuyor. Her şey güzel ama yemek için beklemek biraz sabırsızlandırıyor bizi. Balık lezzetli olunca bunu da unutup; Mostar'a doğru yol alıyoruz.

Mostar, Bosna Hersek gezimizdeki son durak. Bosna deyince insanın aklına ne gelir, hangi görüntü canlanır gözünüzde? Tabii ki "Mostar Köprüsü" birçoklarının cevabı olacaktır. Gerçekten de hem mimarisi, hem savaş yıllarında trajik biçimde yıkılması, hem de yeniden inşa projesiyle Bosna ve barış için simgesel bir öneme sahip. Mostar şehrinde Boşnaklar ve Hırvatlar beraber yaşıyorlar. Şehir fiili olarak ikiye bölünmüş, ayrı bir statüyle idare ediliyor. Mostar köprüsü ise bugün için bile bir mimari harikası. Mimar Hayrettin, Koca Sinan'ın talebelerinden; kimin öğrencisi olduğunu bu köprüyü yaparak göstermiş. Kesme taşlar, dökme demirler ve kalay kullanılarak, harçına nişasta ve yumurta katılarak yapılmış. Emsalleri arasında Avrupa'nın en yüksek kemersiz köprüsü, tam manasıyla elişi hediyelek bir eşya gibi örülmüş. Yeniden yapılırken eski yöntemler kullanılmaya çalışılmış orijinalliğine bağlı kalmak için. Ama bugünün mimari bilgisiyse bile çok zorluklar çekilmiş.

Geleneksel atlama şenliklerine denk gelmemiz kismetimizden olsa gerek; doya doya izliyoruz otuz metreden atlayan cesur insanları. Her milletten, her kesimden insanlar atlıyor burada. Eskisi gibi toplumlar arası barışı tesis ediyor köprü. Bir taş parçası olmaktan öteye geçiyor. Hemen başında küçük bir oda, ne işi var burada diyoruz; duyuyoruz ki Evliya Çelebi burada kalmış bir vakit. O da büyülenmiş bu şehirden. Kafile olarak planı değiştiriyor ve Mostar'da gece nasıl oluyor görmek istiyoruz, doyamıyoruz şehre. Karagöz Bey Camii, Kosgi Ahmet Paşa Camii, Mostar Medresesi ve tabii ki Mostar Köprüsü'nde geçirdiğimiz dakikalara doyamadan bu güzel beldeye veda ediyoruz, aynı zamanda Bosna'ya da.

Vakfımızın da destekleriyle bu ikinci yurt dışı gezisine katılan arkadaşlarımız, Balkanlar'daki İslam sancağımızı görmekten memnun. Orası hâlâ bizim bir parçamız; ama yapılacak daha çok iş var. Gezip gördüklerimiz, edindiğimiz dostlar, tüm yaşadıklarımızı yanımızda getiriyoruz. Bosna fatihi Sultan Mehmed Han'a bir kez daha şükranlarımızı sunuyoruz.

■ Salı Sohbetleri

İlim Yayma Vakfı Genel Müdür Yardımcısı Dr. Necdet Yılmaz bey sene boyunca yapacağı "Tasavvuf" konulu seminerlerin mukaddimesini 6 Kasım salı akşamı yaptı. Seminere yüz kadar öğrenci katıldı.

Hocamız konuşmasında, genel itibarıyla insanın yapısı, beden ve ruh kavramlarından söz etti. Seminerden bize, özellikle şu cümleler kaldı:

"İnsan eşref-i mahlukattır. Her şey Yaradan'dan bir iz taşır. Ruhumuz devamlı Allah'la (c.c) beraber olmak ister. Beden ise tam zıddına masıvayı ister. Bedenimizi ruhumuzun kontrolü altına almalıyız, yani ruha özgürlüğünü vermeliyiz. 'Ben hiçbir yere sığmam. Mü'min kulunun gönlüne sığarım,' diye geçmektedir Hadis-i Kutsi'de."

Sohbetler devam edecek.

■ Bir Ramazan Klasiği: Mukabele

Rahmet ayı Ramazan, maddî-manevî tüm güzelliğini bizlere bu sene de gösterdi. Ramazan ayında nefislerimizi terbiye ederek aç insanların hallerini daha yakından hissettik. Bu vesileyle onlara karşı alakamız ve yardım duygularımız arttı. Allah'ın bizlere sunduğu nimetlere iftar vakti orucumuzu açtığımızda şükrettik. Ayrıca bir başka Ramazan güzelliği olan Teravih namazları dolayısıyla manevî bir iklim yaşamış olduk.

Kur'an-ı Kerim'de geçtiği üzere mealen, "Ramazan ayı öyle bir aydır ki, insanları irşat etmek için hidayet ve deliller halinde bulunan Kur'an onda indirilmiştir" buyrulmaktadır. Yine Kur'an'ın indirilmeye başlandığı Kadir gecesini de bütün manevî iklimiyle beraber idrak etmeye çalıştık.

Bu mübarek ayın kutsiyetine binaen Peygamber Efendimiz (sav) Ramazan ayında Kur'an-ı Kerim'i Cebraile (as) baştan sona ezbere okurdu. Karşılıklı okuma anlamında kullanılan 'mukabele' terimi buradan gelmektedir.

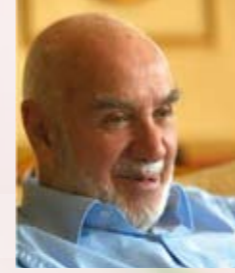
Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de Peygamber Efendimiz'in (sav) bu sünneti asırlardır titiz ve

samimi bir şekilde sürdürülmektedir. Mukabele, Osmanlı'dan günümüze kadar hafızlık geleneği ile beraber yaşatılarak gelmiştir. İbnu'l Emin Mahmut Kemal İnal Yüksek Tahsil Talebe Yurdumuzda da, hem Ramazan ayının maneviyatından faydalanmak hem de Peygamber Efendimiz'in (sav) sünnetine uymak için mukabele okuma faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Son üç senedir yurdumuz bünyesindeki Ekmekçizade Ahmed Paşa medresesinin mescidinde Ramazan ayı boyunca mukabele okunmaktadır. Bu sene de mukabele sonunda arkadaşlarımız tarafından geniş katılımlı bir hatim duası okunmuş ve dua sonrasında samimi bir musafaha çemberi oluşturulmuştur.

Yurt yönetimimiz de mukabeleye bizzat katılarak arkadaşlarımıza gereken desteği sağlamış ve bu güzel birliktelikte bizleri yalnız bırakmamıştır.

Allah okumuş olduğumuz bu mukabeleleri kabul etsin, mukabelelere katılanlardan, emeği geçenlerden razı olsun ve vakfımız çatısı altında daha nice Ramazanlara kavuşmayı nasip etsin. Amin.

■ Hocaların Hocası Prof. Dr. Sabahattin Zaim Hakk'a Yürüdü

Prof. Dr. Sabahattin Zaim, 1926 yılında Makedonya'nın İştip kasabasında dünyaya geldi. 1934 yılında ailesi ile birlikte İstanbul'a yerleşen Hocamız, 1947 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi'nden mezun oldu. Çeşitli ilçelerde kaymakamlık görevinde bulunduktan sonra 1953 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde asistanlık görevine başladı.

İstanbul Üniversitesi'nde öğretim üyeliği ve bölüm başkanlığı yapan Hocamız, 1998 yılında emekli oldu. Aynı dönemler içerisinde, 1996-2000 yılları arasında YÖK üyeliğinde bulundu. 2003 yılında ise Uluslararası Saraybosna Üniversitesi'nin kuru-

cu rektörlüğü görevini yürüttü. Prof. Dr. Sabahattin Zaim, ayrıca 1990 yılında Türkiye Milli Kültür Vakfı tarafından Türk Milli Kültürüne Hizmet Şeref Ödülüne, aynı yıl İslam Kalkınma Bankası Dünya Ödülüne, 1996 yılında Lariba Banking Los Angeles Ödülüne, 2002 yılında MÜSİAD Üstün Hizmet Ödülüne, 2003 yılında da Türkiye Yazarlar Birliği Hizmet Ödülüne layık görüldü.

Vakfımızın kurucularından olup, uzun süre başkanlığını da yapan hocamız, lenf kanseri nedeniyle 81 yaşında ameliyat olduktan sonra bir süredir yoğun bakımda kalıyordu. Fakat eski sağlığına kavuşamayan hocamız 9 Aralık 2007 tarihinde sabaha karşı Hakk'a yürüdü...

Bir ulu çınar devrilverdi.. Geride doldurulması imkânsız bir büyük boşluk bıraktı. Mekânı Firdevs-il a'lâ olsun.

■ Prof. Dr. Saadettin Ökten İlim Yayma'daydı

"Modern Hayat ve Müslüman" başlıklı bir konferans veren Saadettin Ökten Hocamız, tarihi sadece siyasi olgular ve savaşlarla algılamamak gerektiğini; kültürün ve medeniyetin, tarihin ayrılmaz birer parçası olduğunu söyledi. "Kovboy filmleri ile gençliğimize Amerikan folklorunu yutturdular. Bunu izlemeyen entelektüel olamaz dediler" şeklinde konuşan Ökten, bir gençliğin böyle heba edildiğini dile getirdi. Amerikan saltanatının çöküşüne doğru gittiğini, bunu İran'ın bile fark ettiğini fakat Türkiye'nin hâlâ atağa geçemediği veya geçmesinin engellendiğini sözlerine ekledi.

Sanayi devriminin bütün ağırlığıyla Avrupa'nın üzerine çöktüğünü dile getiren Saadettin Ökten Hocamız, Batı uygarlığının bizi tatmin etmediğini, problemleri çözmek yerine bizzat kendisinin problem teşkil ettiğini, çözümün Batı'da değil bizim kendi medeniyetimizde olduğunu dile getirdi. Geçmişimizdeki değerlerimizi bugünün tarzıyla öğütürarak, yani kendi medeniyetimizi günümüze

taşıyarak bu işi halletmemiz gerektiğini, medeniyetimizin tevhidî ve imanî bir duygusallıkla beslenen bir medeniyet olduğunu söyleyen Saadettin Ökten Hocamız sözlerini şöyle devam ederek noktaladı: "Sabahın doğumunun akşamın ölümünü hatırlattığı medeniyettir bizimkisi. Batı'nın en seçkin zekaları bir yere gelip kalıyorlar işte, buradan ileri giden sadece bizim medeniyetimizdir. Bizim medeniyetimizde binalara değil insana yatırım felsefesi vardır."

Sabri Ülker

✍ Hüseyin ÜÇTEPE

Marmara üni. Sbe İktisat tarihi programı doktora öğrencisi (huctepe@hotmail.com)

Balkan Harbi öncesi Çorlu'nun Karamehmet Köyü'nde yaşayan Ülker ailesi, savaşın başlaması ve koşulların zorlaşması sonucu başlayan büyük göçmen seli ile birlikte İstanbul'a geldiler. Bir yıl İstanbul'da kaldıktan sonra baba mem-

leketi olan Kırım'a döndüler. 1890'larda, 16 yaşındayken İstanbul'a tahsil amaçlı gelen Sabri Ülker'in babası İslam Efendi, Fatih medreselerinde öğretmen ve imam-hatip olarak eğitim görmüş ve hocalarından birinin kızı ile evlenmişti. Bu evlilikten 1920 yılı sonbaharında da Sabri Ülker doğdu.

Sabri Ülker, 1929 yılı ağustosunda Türkiye'ye geldiğinde dokuz yaşındaydı ve ilkokulun ikinci sınıfına gidiyordu. Kadırga İlkokulu'nu bitirdikten sonra İstanbul Erkek Lisesi'ne kaydoldu. Orta ikinci sınıfta iken çalışmaları sonucu parasız yatılı sınavını kazanarak Bilecik Lisesi'ne gitti. Ortaokulu Bilecik'te, liseyi Kütahya'da okudu. Mühendis olmayı istedi, ancak koşullar buna elvermedi. Bu idealinden vazgeçmesini şöyle anlatıyor Sabri Ülker: "Mühendis olmaktan başka bir şey düşünmüyordum. Liseyi bitirdiğim yıl ağabeyim yedek askerliğe alındı; onun işlerine bakmak için bir yıl kaybettim. Ağabeyim ikinci yıl kayıtlar kapandıktan sonra döndü ancak. Bir yıl daha kaybetmemek için Sultanahmet İktisadi ve Ticari İlimler Mektebi'ne kaydoldum."

1943-44 yıllarında mezun olduktan sonra, iş bulma konusunda danışacak hiçbir yakını olmayan Sabri Ülker için iktisadi hayat neredeyse okulla eşdeğer gibiydi. Çivi çakılmayan, taş üstüne taş konulmayan bir dönemdi ve rakamlar inanılmaz derecede küçüktü. Yaz tatillerinde Besler Bisküvi Fabrikası'nda çalışması hayatının en belirleyici olayı olmuştu.

Okul bitince, işçilikten tanıdığı bir usta ile bisküvi yapmaya başladı. İkinci Dünya Savaşı yıllarında yasaklanan bisküvi, çörek, börek

gibi unlu maddelerin üretimi, o yıllarda serbest bırakılıyordu. Ülker'in kuruluşunu, bugün Ülker'in onursal başkanı olan Sabri Bey şu şekilde anlatıyor:

"1944 yılı sonbaharında sabahın erken saatlerinde, İstanbul'un o zamanlardaki iş merkezini sayılan, Eminönü'ndeki Nohutçu Han'a geldim. Üçüncü kata çıktım ve hafifçe alçak bir yapıdan geçerek içeri girdim. Yaklaşık 100 metre karelik alandaki kazanları, kepçeleri, kalıpları, arkada duran fırını ve diğer aletleri tek tek inceleyerek; 'Bu işi başarmalıyım,' dedim. 100 metre karelik bir yer, 6-7 kazan ve küçük bir fırın, 4-5 çuval şeker, 10-12 çuval un ve 3 arkadaşla işe başladım. Yıllık üretiminiz 73 tonu buldu."

Tamamen borç para ile bu işe başladığını belirten Sabri Ülker, gece gündüz çalışarak gerçek bir hurdayı çalışır hale getirdi. Daha sonra bisküvilerini yurdun dört bir yanına dağıtma projesini gerçekleştirdi ve böylece bisküvi lezzetini Türkiye insanıyla tanıştırmış oldu.

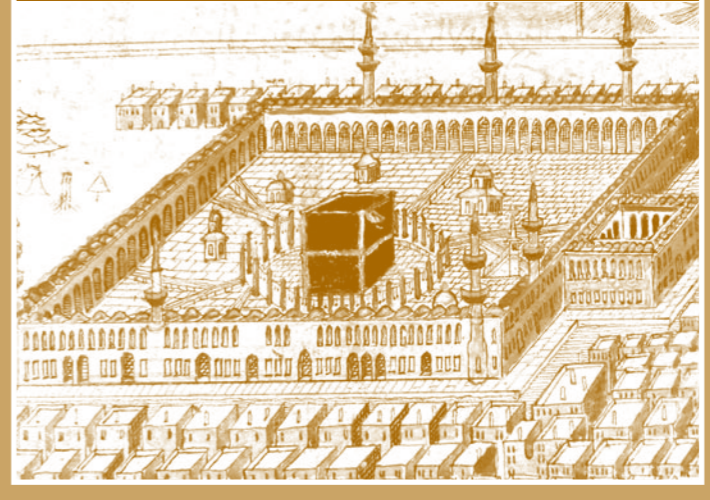
1944 yılında Ülker grubunun temelini atan, çocukların ona taktığı isimle "Bisküvici Dede" Sabri Ülker, bugün 87 yaşındadır. Gençliğinde 16-17 saat çalışan Sabri Ülker, hayatta en kuvvetli sermayenin "çalışmak" olduğuna inanıyor. En önemli özelliklerinden biri 'iş takibi' olan Sabri Ülker, kalite ve araştırmayı en mütevazı koşullarda bile hep ön planda tutmuştur. Bugün, 110 ülkeye ihracat yapan Ülker'in onursal başkanı, başarısını şu birkaç kelimeyle özetlemektedir: "Her şeyden önce bıkmadan ve yılmadan çalışmak, mütevazı olmak, tüketiciye saygı duymak ve zamana ayak uydurmak. Bir diğer unsur da umuttur." Temel ilkelerini ise şu şekilde ifade etmektedir: "En önemli önceliğimiz, insan sağlığıdır. Bu nedenle Türkiye'de, ilk sağlığa uygunluk hijyen departmanını Ülker kurdu."

Bölgesinde gıda sektörünün bir numarası olmaya çalışan Ülker grubu, birçok hayır kurumlarına yaptığı yardım ve desteklerle de bilinmektedir. Ülkenin hem maddi hem de manevi kalkınmasına büyük katkıları olduğu özellikle belirtilmelidir.

Vakıf

Mahir İz Hoca

Tam ismi es-Seyyid Abdullah Mahir İz'dir.

28 Ocak 1895 tarihinde İstanbul'da doğdu. Babası Külahizadeler diye anılan bir ilmiye ailesinden gelen ve Medine ve Ankara kadılıklarında bulunan es-Seyyid İsmail Abdülhalim Efendi ve büyük babası sadreyn müsteşarı ve Haremeyn mollası olan Külahizade es-Seyyid Servet Efendi'dir. Annesi, kadılar ve şeyhülislamlar yetiştirmiş bir aileden gelen Raife Hanımdır.

Mahir İz Bey babasının kadılığı sırasında, Midilli, Balıkesir, Isparta, Medine, Vefa idadisi ve Ankara'da ilk ve orta tahsilini yaparak Ankara Sultanisi'nden mezun oldu. 1916'da Birinci Dünya harbi içinde aynı okulun ilk kısmında Türkçe öğretmenliği ile muallimlik hayatına başladı. Birinci Büyük Meclis'in açılması üzerine diğer öğretmenlerle beraber, Meclis'in zabıt kalemini teşkil etti.

1924 yılı ortalarında İstanbul'a geldi ve İmam Hatip Mektebi muallimliğine tayin olundu. Bu arada üniversitede tahsil hayatını sürdürmek için önce eczacı mektebine ardından Kimya ve Hukuk fakültelerine yazılıp bir süre devam ettiyse de yarım bırakarak Edebiyat Fakültesi'ne kaydoldu. Nihayet 1938 yılında buradan mezun olmuştur.

Hocalığı

Onun ilk derslerinin konusu hep aynıdır. Besmele ve İstiklal marşı.

Sanayi Mektebi'nde tarih Darulhilafe Medresesi'nde Türkçe dersleri okutmuştu. İstanbul'da ise Halicioğlu ve Kuleli Askeri Liseleri ve Paşakapısı ve Davutpaşa ortaokullarında vazife yaptıktan sonra Edremit ortaokuluna müdür tayin edildi. Bir yıl İstanbul İmam Hatip Okulu müdürlüğü yaptı ve Çamlıca'dan emekliye ayrıldı. Altı ay sonra ise yeni açılan İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde edebiyat, iki yıl sonra da tasavvuf tarihi, hitabet ve irşad derslerinin hocalıklarına tayin edildi. On yıllık yeni bir

maarif hizmetinden sonra ikinci defa emekli oldu. 59 yıllık eğitim hayatında muhtelif okullarda öğretmenlik yapmış ve birçok öğrenci yetiştirmiştir. Ankara'da muallimlik yaparken aynı zamanda 23 Nisan 1923'te açılan I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde zabıt katibi olarak görev almıştır. Bu süre içinde vazifeli olarak Ankara'ya gelen Mehmet Akif Ersoy ve Ömer Ferit Kam'dan ziyadesiyle faydalandı.

1960 ihtilalinden sonra Kur'an-ı Kerim'in Latin harfleriyle basılması konusunda danışmanlık yapmak üzere Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından davet edildiği Ankara'daki bir toplantıda, bunun yanlış olduğunu söyleyerek vazgeçilmesini sağladı. Aynı yıl Diyanet İşleri Başkanlığı'nca hazırlanan Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı adlı eserin redaksiyon heyetine başkanlık yaptı.

Maksut Karman takma adıyla şiir yazar İz, edebi yazılarını Namık Yaz, ilmi yazılarını da Abdullah Söğüt müstear ismiyle kaleme almıştır. Bu yazılarını Diyanet gazetesi, Say mecmuası, Sebiliürreşad, Tohum, Oku, Hilal, Yeni İstiklal, Bugün, Yeni Asya gibi gazete ve mecmualarda neşretmiştir.

Cemiyet Adamı Olarak Mahir İz

Toplumun şuurlanması, değerlerine sahip çıkması ve bozulmaması için büyük çaba sarf eden Mahir Hoca; Özel Fatih Koleji'ni kurarak, kurucu müdürlüğünü yapmıştır. Sosyal faaliyetleriyle de dikkat çeken İz Hoca birçok cemiyet ve vakfın kuruluşuna katılmış, buralarda aktif hizmetlerde bulunmuştur. Bunların başlıcaları şunlardır:

- Azm-i Milli Cemiyeti
- Muallim Cemiyeti
- İlim Yayma Cemiyeti
- İslami İlimler Araştırma Vakfı
- Milli Kültür Vakfı
- İlim Yayma Vakfı

Bir ara siyasete de giren Mahir İz Hoca; Erzurum'dan 1961 ve 1965 yıllarında senato seçimlerine katılır fakat kazanamaz.

Mahir İz İle Mehmet Akif'in Tanışması

Bilindiği üzere Mehmet Akif, Mahir İz'in zabıt katipliğini yaptığı I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Burdur mebusu olarak bulunmakta idi. Mahir İz, tanışmalarını şöyle anlatır: "Birinci Büyük Millet Meclisi'ne Burdur mebusu olarak iltihak eden şair Mehmet Akif Bey Taceddin Dergahı meşrutasında misafir olmuştu. Biz de Erzurum Mahallesi'nde Düyûn-ı Umumiyeye Müdürü Asım Bey'in evinde oturuyorduk. Akif Bey bize komşu gelmişti, komşuluktan faydalanarak tanışmak ve kendisinden feyz almak istedim. Üstad her sabah bize kadar zahmet ederdi ve onun arzu ettiği eserleri okurduk. Eskilerin 'kıraatü't-talib ale'l-üstad' dedikleri şekilde okurduk. Yani talebe okur hoca da dinler ve yanlışları düzeltirdi." Bu derslerden sonra Mahir İz onu artık hep hocası olarak kabul etmektedir. Eserinin çeşitli yerlerinde onu, "merhum faziletkâr üstadım", "Akif Bey üstadım", "aziz hocam" şeklinde anmaktadır.

Öğrencileriyle arası çok iyi olan Mahir İz Bey'i öğrencileri, kışın Caddebostan'daki evinde yazın da Eyüp Sultan'da ziyaret ederlerdi. Mezun olan öğrenciler dahi Hocanın sohbet halkasından kopmazlardı. Hoca o günlerde talebelere fıkıh, kelam ya da tefsirle ilgili bir bilgiden ziyade, o günün hayat şartlarında genel bir dünya görüşü oluşturabilecekleri tarzda bir sohbet icra ederdi.

Toplumun şuurlanması, değerlerine sahip çıkması, bozulmaması için büyük çaba sarf eden ve öğrencileri ve dostları tarafından çok sevilen ve sayılan Mahir İz Hoca'nın fahri olarak yaptığı ev sohbetleri, birçok güzide insanın yetişmesine vesile olmuştur. Sevenlerinin hayırla yâd ettiği Hocaefendi 9 Temmuz 1974 yılında vefat etmiştir. Sahrayı Cedid mezarlığına defnedilen Mahir İz'in mezar taşına kendi isteğiyle, kendisine en çok yakışan ve 59 yıllık maarif hayatını her sıfatıyla anlatan "Muallim Mahir İz" ibaresi nakşedilmiştir. Hoca'ya Allah'tan rahmet diliyoruz. Makamı Cennet olsun.

Hocanın Öğrencilerinden Birkaç Güzel Anekdöt

Prof. Dr. Mustafa Uzun'un naklettiği bir hatırası gerçekten yol gösterici olarak karşımıza çıkıyor: Prof. Uzun, Diyanet İşleri'nde göreve başladığı gün hocası Mahir İz şöyle der: "İlk maaşını alır almaz harcamadan bana gel." O da üzerinde hayli emeği bulunan hocasının tavsiyesine uyarak maaşı aldığı gibi yanına gider. Maaşı Mahir İz Hoca'nın önüne koyar. Hoca, "Bir hesap et bakalım, maaşın yüzde iki buçuğu ne ediyor?" der. Hocanın neden böyle yaptığını anlayamaz, ama dediğini de yapar ve yüzde iki buçuğunu ayırır. Hoca sorar: "Ayırdın mı?"

"Ayırdım."

"Hah" der. "Şimdi oldu işte. Bu yüzde iki buçuk, senin maaşının zekatıdır. Her ay maaşını alır almaz yüzde iki buçuğunu hesapla ve bekletmeden bir fakir, muhtaca ver."

"Hocam," der öğrencisi, "Benim zekatım olmaz ki... Etim ne, budum ne benim? Hem ayrıca, nisab-ı şer'i (zekat vermenin farz olması için gerekli olan zenginlik sınırı) ve hevelan-ı havl (zekat verilecek malın üzerinden bir yılın geçmesi) diye bir takım ölçüler var zekatta Hocam, biliyorsunuz. Ben bunların hiçbirine sahip değilim."

Talebesinin bilgeliği tasladığını görünce Mahir Hoca dayanamaz:

"Evladım, sen memur adamsın, ayın birinde maaşını alırsın, on beşinden sonra paran biter. Eğer sen nisab-ı şer'i ve hevelan-ı Havl'ı kollar durursan, belki ömrün boyunca hiç zekat veremezsin. Memleketimizde çok muhtaç insan var. Onların nisab-ı şer'i ve hevelan-ı havl beklemeye tahammülleri yok. Ayrıca, bekletirsen, sen zaten veremeyeceksin. Onun için, elini zekata, hayır ve hasenata ilk maaştan itibaren alıştırmaya bak!"

"Zor be! Mahir Hocayı anlamak epey zor." diyen Selçuk Eraydın anlatıyor:

"Bazen beni bir yere gönderirdi, falan yerden şunu al gel diye:

- Al şu harcırahını, der elime ayrıca bir para tutuştururdu, oraya gidip gelme ücreti.

- Hocam, ben zaten oradan geçiyorum, yolun üzeri, filan diye itiraz etmeye çalışırdım ama yooo! Mahir Hoca bu:

- Evladım al şu harcırahını! Tarikat-ı Furkanıyyenin, Kur'an yolunun, esası bu evladım! Ben bu iş için oraya gitmek zorunda mıyım? Zorundayım! Oraya kadar gidip bu masrafı edecek miyim? Edeceğim! Eee sen yolunun üzerinde de olsa, beni oraya gidip gelme zahmetimden kurtarıyorsun evladım! Al şu parayı! der, bir de teşekkür ederdi. Mümkün değil, belli bir harçlık vermeden hiç kimseyi hiçbir yere göndermezdi."

Prof. Dr. Mustafa Uzun Mahir Hoca'yla ilgili şöyle bir hatırasını anlatıyor: "Mahir Hoca daima sohbet ve gidilen yere, yapılan işe uygun beyitler, şiirler okurdu. Su içerken bir beyit okurdu, çay içerken bir başka beyit okurdu. Mesela Hocanın çok tekrar ettiği bir çay tarifi vardı. Bunu ben Emirgan'da çay içerken kendisinden duymuştum:

'Çay kadehte dide efrûz olmalı,
Leb-kez u leb-rîz u leb-sûz olmalı'

Yani güzel bir çayın rengi göz alıcı olmalı. Ayrıca bardağın yarısı boş değil, hafif bir dudak payı kalacak kadar dolu olmalı. İlk yudumu aldığı zaman da ağza hafif bir çay burukluğu, lezzeti gelmeli ve sıcak olmalı. Böylece biz Hocayla çay içerken hem soğutmadan içildiğini öğrenir hem de tarifini almış olurduk."

Öğrencilerinden biri şu güzel şiiri neşretmiş hocanın vefatı sonrasında:

Oğluna Mahir adını verecek kadar Hocasını seven Yaşar Fersahoğlu, "İrşad" derslerine gelen Hoca için yazdığı kıtayı, Mahir İz'in vefatını müteakip neşretmişti:

"İrşad"a 'Mâhir'di, davada 'İz'di
Ne mutlu bize ki rehberimizdi
Devrinde muallim hayliydi ammâ
Göllere nisbetle o bir denizdi..."

Tohum dergisinin 86. sayısı Mahir İz özel sayısı olarak yayımlanmış, 1995 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin teklifi ve Üsküdar Belediyesi'nin tensibi ile fakültenin önünden geçen caddeye Mahir İz caddesi adı verilmiştir.

Mahir İz "Yılların İzi" isimli eserinin sonunda şöyle niyaz ediyor:

"Tevbe ya rabbi hata râhına gittiklerime Bilip ettiklerime bilmeyip ettiklerime."

Mahir İz Hocamızın Eserleri

Kitap haline gelen çalışma ve yazıları şunlardır:

1. *Adanmalı Hayret'in Hayatı ve Şiirleri*: Edebiyat Fakültesinden mezuniyet tezidir, basılmamıştır.

2. *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı* (Meal), Ankara 1961: Mahir İz Bey, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlattırılan ve yayınlanan bu meali kontrol eden heyetin başkanlığını yapmıştır.

3. *Tasavvuf*, Rahle Yayınevi 1969, MED Yayınevi 1981, Türdav Yayınevi 1983, Kitabevi 1990.

4. *Kisâs-ı Enbiyâ, Ahmed Cevdet Paşa*, Millî Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları 1972, Mahir İz Bey tarafından sadeleştirilmiştir.

5. *Peygamber Efendimiz*; Kisâs-ı Enbiyâ neşrinin Hz. Peygamber'in hayatına dair olan ilk kısmı. Med Yayınevi 1982, Gonca Yayınevi 1986.

6. *Din ve Cemiyet*. İrfan Yayınevi 1973, MED Yayınevi 1981 ve 1982, Kitabevi 1990.

7. *Yılların İzi*, İrfan Yayınevi 1975, Kitabevi 1990.

8. *Hoca'nın Seçtikleri*, Mahir İz Bey'in hayatı boyunca seçerek derlediği şiirler basılmıştır.

Hilal Neden İslam'ın Simgesidir?

Girizgâh Olarak

Arapça (hilâl) görünmek, çıkmak, parlamak; neşe ile haykırmak, bağırarak gibi anlamlara gelen "hell" fiilinin kökünden türeyen hilâl, ayın ilk çeyrekteki evresidir. Hilâlin, Türkçe'deki karşılığı "ayça, genç ay, yeni ay"dır. Ayın asıl karşılığı "kamer" olmasına rağmen², gerek yazı gerekse konuşma dilinde hilâl ifadesi için hep "ay" tabiri kullanılmıştır.

İslâm öncesi dönemlerde, birçok toplulukta hilâl-ay, yıldız ve güneş gibi gök cisimlerinin tanrılığine işaret edilmiş ve bunlar kutsanmıştır. Bunun neticesinde de hilali, kendilerini temsil etmesi için paralarına, mühürlerine, bayraklarına ve anıtsal yapılarına hem dini hemde idari simge anlamında işlemişlerdir. İslâm öncesi Türk topluluklarında da ay, yıldız ve güneş kutsanmış ve rumuz olarak kullanılmıştır. Türkler Müslüman olduktan sonra da bu türden simgesel kullanımları devam ettirmişlerdir. İslâm tarihindeki bazı tecrübelerle birlikte, çok dinli ve çok kültürlü bir topluma sahip olan Osmanlı Devletinin de hilâli kullanması ile günümüz birçok İslâm ülkelerince, bayraklarında ve paralarında hilâlin motif olarak kullanılması geleneği sürmüştür. Osmanlı Devletinde İslâm hilafetinin sancağında hilâlin kullanması ile İslâm inancının bir simgesi haline dönüşüp tüm dünyaya yayılmış ve nerede İslâm topluluğu adına bir müessese oluşturulsa hemen ya sadece hilâl veya hilâl ve yıldızın birlikte bir simge olarak kullanımı söz konusu olmuştur. Peki, bunun ardında yatan tarihi sebepler ne idi? Biz burada mümkün olduğunca bu sorunun cevabını vermeye çalışacağız.

İslâm Öncesi Hilâl ve Yıldızın Simge Olarak Kullanımı

Erken devir insanları, gökyüzündeki birçok

cisme tanrı olarak bakmış ve görünen suretleri tanrının işareti diye işlemişlerdir. Bu cisimlerin en başta gelenleri; güneş, ay, yıldız ve Venüs'tür. İşte bunlara, içerisinde korku bulunan bir saygı ile inanmışlar ve tapınmışlardır. Bu tür kullanımları ile hilâlin ve diğer gökyüzü cisimlerinin simge olarak kullanılmasının birkaç bin yıllık tarihi geçmişidir. Bu birkaç bin yıllık tarihi süreç içerisinde, bunların simge ve işaret olarak kullanılmasının ilk başlangıcını kesin bir ifade ile belirtmek çok zordur.

Hilâl ve yıldızın, Kartaginyan Tanrıçası Tanit'i (Carthaginian Goddess Tanit) veya Yunan Tanrıçası Diana'yı (The Grek Goddess Diana) simgelemek için kullanıldığı belirtilmektedir. Bununla birlikte, Sâmililer'de Mezopotamya hâkimi olan Sine tekabül eden ay tanrısı Nanna'nın Sümerlerdeki simgesi hilâldi. Buna Mezopotamya'da bulunan tarihi kalıntıların birçoğunda, özellikle mühürlerde ve hudut taşları üzerinde işlenmiş hilâl simgesi olarak rastlamak mümkündür.³

İslâm öncesi Türklerde hilâl ve yıldızın kullanımına bakacak olursak, daha Orta Asya ve Sibiryâ'da iken kadim Türklerde tabiat kuvvetleri ile gök cisimlerine inanma ve tapınma söz konusu idi. Şaman/gök-tanrı inancı da denilen bu anlayış içinde, inançlarının simgesi olarak güneşi, ayı ve yıldızı, yıldırım kullandıklarını görmekteyiz.⁴ Kağanlar güçlerini gök-tanrıdan aldıklarını ve yeryüzünün temsilcisi olduklarını belirtiyorlardı. Hatta Oğuz Kağan'ın, "Güneş Sancak, Gökyüzü Kral Çadırıdır" dediği bilinir.⁵

Bundan başka, Türklerin ve Moğolların ilk yaratılışlarıyla ve menşei ile ilgili olarak, efsanevi kahraman Oğuz Kağan'ın ışıkla gelen "altun kazılık kız" ile izdivacından Gün,

3- "Crescent", *Encyclopedia Americana*, Vol.8, 1968, s.181

4- İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1984, s.302-303

5- Polat Kaya, "Search for the origin of the crescent and star motif in Turkish flag", http://www.compmore.net/~tntr/crescent_stara.html Erişim: 9 Kasım 2007.

1- Serdar Mutçan, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul 1995, s.945

2- D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Acar Matbaası, İstanbul 2001; Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Enderun, İstanbul 1989, s.1509

Ay ve Yıldız doğmuştur. Bu mit Sümer kozmogonisiyle büyük bir benzerlik arz eder. Bazen de Sümerlerin atalarının da Orta Asya-Sibirya topluluklarından olduğu ifade edilir. Memlûkler devrinde Mısır'da yaşamış olan Türk asıllı Aybeg ed-Devâdârî'nin Türklerin menşeiyle ilgili olarak anlattığı yaratılış destanında insanlığın veya Türker'in cediti "Ay-Atam"dır.⁶ Uygur Türkleri Mani ve Buda dinlerini kabul ettikten sonra "Gök Tengri"ye "Ay Tengri" demeye başlamışlardır. Orta Asya'dan Bering boğazını geçerek Kanada'ya ve Amerika'ya gidenlerde de Ay tanrısı anlayışı vardı. İşte bu göçle gelenlerden Dene topluluklarında ölüm bir son değildir. Öldükten sonra Ay'a geri döneceklerine inanırlar.⁷ Bunlar daha çok mitolojik değerlendirmeler içerisinde iken hilâlin somut bir şekilde simge olarak kullanılmışlığı da vardır. Orta Asya'da birçok yerde bulunan mezar taşlarında ve abidelerde ay, bazen de ay ve yıldızın birlikte işlenmiş simgeleri bulunmaktadır. Örneğin, Gök-Türklerde devletin gücünü dile getiren özel bir anlam taşıdığı için bayraklarda ve parada da yer alır.⁸ Göktürk boylarından bazılarının damgaları hilâl şeklinde idi. Uygur tuğlarında ve Karahanlı Devleti bayrağında hilâl âlemleri bulunmasının yanı sıra Karahanlı sikkeleri de hilâl motifi taşımaktaydı.⁹ Daha sonraları, Gazneli hükümdarı Sebûk Tegin hilâli ordusunda bir simge olarak kullanılmıştır. Anadolu'da ise, Sivas'ta Selçuklu Devleti yapısı şifahanede (1217) sekiz şualı bir güneş simgesi bulunmaktadır.

Kısaca, Mısır, Roma ve Yunan uygarlığının bulunduğu Ortadoğu'da değişik adlar altında gök cisimlerine tapınma geleneğinde ay tanrısı-tanrıçası hilâl görünümünde biçimlendirilmişti.¹⁰ Buradan, Bizans şehri (daha sonraları Konstantinopolis ve İstanbul olarak bilinir) hilâl ve yıldız kendi

6- Bahattin Ögel, *Türk Mitolojisi I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1993, s. 485.

7- Ethel G. Stewart, *Cengiz Han'dan Amerika'ya Kaçan Türkler*, çev. E. Bengi Özbilen, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000, s. 29-30

8- "Hilâl" Meydan Larousse, c.5, s. 853, İstanbul, 1971; www.coin-link.com/2006/articles/world.html Erişim; 11 Kasım 2007.

9- Emel Esin, *Ay-yıldız Motifinin Proto-Türk Devirden Hakanlılara Kadar İkonografisi*, 7. TTK Bildirileri 1-1972, s.313.

10- Nebi Bozkurt, "Hilâl" Maddesi, "Sembol Olarak Hilâl" Kısmı, DIA, XVIII, s. ???

simgesi olarak kabul etmişti. Bazı bilgilere göre, onlar bu simgeleri tanrıça Diana'nın onuruna seçmiştiler. Bir başka kaynakta ise, hilâl ve yıldız, ayın ilk gününde Romalıların Gotları (the Goths) yenilgiye uğrattıkları tarihi işaret eder ve Bizans'a da buradan geçmiştir denir. Devamında ise, Türkler, 1453'te Konstantinopolis'i (İstanbul'u) feth ettiklerinde Bizans'tan kalma şehrin bayrağını ve simgesini benimsediler ve kullanmaya devam ettiler ifadesi kullanılır.¹¹

İslâm'ın İlk Devirlerinden Osmanlıya Kadarki Dönemde Hilâl ve Yıldız

İslâm'da hilâl, daha çok oruç ve hac ibadetlerinin vaktini belirlemede, zamanı hesaplama ve değerlendirmede kullanılmıştır. Kur'an'da; "Sana (Peygamber efendimiz için) hilâllerden sorarlar; de ki: onlar insanlar için vakit ölçüleridir..." buyrulur.¹² Esasen, erken İslâm toplumunda simge-işaret olarak herhangi bir şeyin kullanım geleneği yoktu. Çünkü İslâm'da inanç tamamen soyut olup, manevi hüviyete büründürülmüştü. Hz. Muhammed (s.a.v.) zamanında, İslâmi ordular ve kervanlar, kimlik amaçları için sade ve koyu renkli bayraklar (genellikle siyah, yeşil veya beyaz) dalgalandırıldılar. Daha sonraki kuşaklarda, Müslüman önderler herhangi bir işareti, yazısı veya simgesi olmayan sade bir siyah, beyaz veya yeşil bayrak kullanmayı sürdürdüler.¹³ Fakat İbn Hacer el-Askalanî'nin İbn Yunus'tan naklettiği rivayete göre Hz. Peygamber, kabilesinin elçisi sıfatıyla Medine'ye gelen Sa'd b. Mâlik b. Ubeyrî el-Ezdî'ye kavmine götürmesi için üzerinde "hilâl" bulunan siyah bir bayrak vermiştir. Hilâl ve yıldızın Hz. Meryem ve İsa'yı simgelediği, önceleri İskenderiye'nin, daha sonra da İstanbul'un simgesi olduğu ve Türklerle Müslümanlara Bizans'tan geçtiği ileri sürülmüşse de, Abdulhay el-Kettânî bu hadis rivayetinin bu iddiayı geçersiz kıldığını belirtmektedir.¹⁴

Netice olarak, burada hilâl veya hilâl ve yıldızın birlikte, Hz. Muhammed'in devlet

11- "Crescent", Encyclopedia Americana, s.181

12- 2/Bakara 189. ayet.

13- http://islam.about.com/od/history/a/crescent_moon.htm Erişim; 02 Kasım 2007.

14- Nebi Bozkurt, "Hilâl" Maddesi, "Sembol Olarak Hilâl" Kısmı, DIA, XVIII, s. ???

kurma sürecinde, ya da para motifi olarak kullanımı gibi bir uygulamasının olmadığını yani İslâm'ın simgesi olarak temel bir yere oturtulmadığını görebiliriz. Bunlarla birlikte, Emevîlerin, ay-yıldız motifli Sâsânî paralarını kullanmaları ve Emevîler döneminde Bîşâpûr'da basılan paralar Muâviye, Haccac ve Taberistan Valisi Ömer b. Alâ tarafından yapıları değiştirilmeden ay-yıldızlar arasına besmele, kelime-i tevhid ve bazı ayetler eklenerek tekrar kullanılması, Abbasiler döneminde kendini bağımsız sayan bazı devletlerce sikkeler üzerinde hilâl motifi olarak kullanılması, Roma-Cermen İmparatoru IV. Heinrich ile Papa VII. Gregorius arasında çıkan anlaşmazlıkta, papanın krala karşı 1082'de gönderdiği orduda, göğüslerinde altından yapılmış hilâller taşıyan Sicilyalı Müslüman askerlerce kullanılması gibi tecrübeler, hilâlin zamanla İslâmî bir simge olarak kabullenilmesine aracı olmuştur. Daha sonraları ise, Alparslan'ın 1064'te Ani'yi fethedince camiye dönüştürülen katedralin kubbesindeki büyük haçı indirip, yerine Ahlât'tan getirilen büyük bir hilâli koydurması, Selâhaddin-i Eyyûbî'nin 1187'de Kudüs'ü Haçlılardan aldığı zaman, Kudüs'ün kubbesinde bulunan haçı indirip yerine uçları birbirine yakın hilâl şeklinde bir alemleri koydurması, önceleri Endülüs Müslümanlarının ve Memlûkler'in sancaklarında hilâlin yer alması, hilâlin ay veya ay-yıldız şeklinde İslâm dünyasında kullanılmasını yaygınlaştırmıştır.

Osmanlı ve Günümüz Dünyasında Hilâl ve Yıldızın Yeri

Ay ve yıldızın Osmanlı Devleti'nce ilk kullanımı Orhan Gazi devrinde, piyade sınıfı askerlerini temsil etmesi ile başlamıştır.¹⁵ Bir başka kaynakta ise, 1281 yılında Osman Gazi'nin Bizanslılara karşı yapmış olduğu akınlarla, tımar ve zeamet olarak verilen topraklarını genişletmesinden ötürü Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev, Osman Gazi'ye, bir davul (mehter) ve bir de tuğlu beyaz zeminde hilâl bulunan bir sancak vermiştir.¹⁶ Bu sancağın Yavuz Sultan Selim devrine kadar tek sancak olarak

15- "Crescent", *Britanica Ansiklopedisi*, VI, 726.

16- Polat Kaya, www.compmore.net/~tntr/crescent_stara.html Erişim; 03 Kasım 2007.

devam ettiği belirtilmektedir.¹⁷ Bununla birlikte, Osmanlı'da hilâlin kullanılmasının İstanbul'un fethinden sonra daha yaygın hale geldiği bilinmektedir.

İslâm öncesi inanışları ve gök cisimlerine olan saygıları ile Türkler güneşi, ayı ve yıldızı hâlâ kullanır olmuşlardır. En bariz örneği ise Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanlığı forsunda görülür: Buradaki on-altı yıldız, kendinden önce kurulmuş olan on-altı büyük Türk devletini ve ortadaki on-altı şualı güneş ise en son kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil etmektedir.¹⁸ Burada dikkati çeken husus, gerek İslâm öncesi kültürel ve dini anlayışla gerekse İslâmiyet'in kabulünden sonra kazanılan kültürlerle birlikte, Türkiye Cumhuriyeti devletinin güneş, ay ve yıldız simgelerini birer motif kullanmasıdır.

Sonuç Yerine

Gerek hilâl ve gerekse hilâl ve yıldız birlikte, hemen hemen her toplumda, mitolojik kutsama ve kutsanma işareti olarak kullanılmış, kralların ve hükümdarların güçlerini simgeleyen tuğra, para ve benzeri nesnelere işlenmiş ve daha sonrada bayrak ve flamalara kadar temsil gücü bulmuştur. Bu genel kullanım açısından, hilâl ve yıldızın simge aracı olarak ilk kullanımı hakkında kesin bir adres belirtmenin mümkün olmadığı görülmektedir. Lakin İslâm'ın simgesi olma noktasında ise, temelde sadece Hz. Muhammed'in Sa'd b. Malik b. Ubeyrî el-Ezdî'ye kavmine götürmesi için siyah zemin üzerinde hilâl bulunan bir bayrak verdiği bildirilmektedir. Bunun dışında idari ve dini simge olarak hilâlin kullanımı görülmemiştir. En basit örneği ile günümüzde Arap coğrafyasında bulunan ilk İslâm topluluklarına ait devletlerin bayraklarında ve paralarında simgesel anlamda hilâli görememekteyiz. Buradan şu yargıya varılabilir ki, İslâm'ın simgesi konumuna gelmiş olan

17- http://tr.wikipedia.org/wiki/Osmanli%C4%B1_sanca%C4%9F%C4%B1 Erişim; 03 Kasım 2007.

18- http://www.cankaya.gov.tr/tr_flash/gunes.htm. Bu on altı devlet ise: Batı Hun Devleti, Avrupa Hun Devleti, Ak Hun Devleti, Göktürk Devleti, Avar Devleti, Hazar Devleti, Uygur Devleti, Karahanlı Devleti, Gazneli Devleti, Büyük Selçuklu Devleti, Harzemşahlar Devleti, Altın Ordu Devleti, Osmanlı Devleti, Büyük Timur Devleti ve Babür Devleti. Erişim; 04 Kasım 2007.

hilâl, İslâm'ın teorik uygulamasından değil de, Müslüman olan toplulukların kültürel etkileşimi sonucu oluşan genel kabulden kaynaklanmaktadır.

Günümüz dünyasında, evrensel bir biçimde İslâm dininin bir sembolü olmasında ve birçok ülkenin bayraklarında bulunmasında Osmanlı Devleti'nin etkisi daha fazla dikkat çekmektedir.¹⁹ Bunu, tarihte Osmanlı Devleti ile sürekli irtibat halinde bulunmuş günümüz devletlerinde görebilmekteyiz. Özellikle, siyasi simge olarak Türk-İslâm devletlerince daha çok benimsendiği de ayrıca belirtilmelidir. Mamafih, günümüzde İslâm ülkesi olmamalarına rağmen bayrağında "hilâl"i bulduran devletler de vardır; Moğolistan, Nepal ve Singapur gibi. Singapur, önceden Müslüman Malay halkından oluşan Malezya'nın bir eyaleti iken daha sonra İngiliz kolonisi döneminde Çinlilerin yerleştirilmesiyle 1965'te bağımsızlığını ilan etti. 2000 yılı sayımına göre nüfusun %13.6'sını Malayların oluşturduğu Singapur'da, Müslümanların oranı ise % 15'dir.²⁰ Netice olarak, elde ettiği bağımsızlıkla bayrağını değiştirmemiştir.

KAYNAKÇA

- *Britanica Ansiklopedisi*, "Crescent" VI, 1972.
- *Encyclopedia Americana*, "Crescent", Vol. 8, 1968.
- *Meydan Larousse*, "Hilâl", V, İstanbul 1971.
- Bahattin Ögel, *Türk Mitolojisi I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1993.
- D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Acar Matbaası, İstanbul 2001.
- Emel Esin, "Ay-yıldız Motifinin Proto-Türk Devirden Hakanlılara Kadar İkonografisi", *7. TTK Bildirileri I*, 1972.
- Ethel G. Stewart, *Cengiz Han'dan Amerika'ya Kaçan Türkler*, çev. E. Bengi Özbilen, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000.
- Fevzi Kurtoğlu, *Türk Bayrağı ve Ay Yıldız*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987.
- İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1984.
- Nebi Bozkurt, "Hilâl" Maddesi, "Sembol Olarak Hilâl" Kısmı, DİA, XVIII, s.???
- Polat Kaya, "Search for the origin of the crescent and star motif in Turkish flag", http://www.compmore.net/~tntr/crescent_star.html, Erişim; 9 Kasım 2007.
- Serdar Mutçan, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul 1995, s. 945
- Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türki*, Enderun, İstanbul 1989 s.1509
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İnternet Sayfası; www.cankaya.gov.tr/tr_flash/gunes.htm, Erişim; 04 Kasım 2007.
- www.coinlink.com/2006/articles/world.html, Erişim; 11 Kasım 2007.
- http://islâm.about.com/od/history/a/crescent_moon.htm, Erişim; 02 Kasım 2007.
- <http://tr.wikipedia.org/wiki/Osmanlı%20sanca%C4%9F%C4%B1>, Erişim; 03 Kasım 2007.
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Singapore#Religion>, Erişim; 23 Kasım 2007.

19- Azerbaycan, Batı Sahra, Brunei, Cezayir, Komor(Comoros), KKTC, Maldivler, Malezya, Moritanya, Pakistan, Tunus, Türkiye, Türkmenistan, Özbekistan.

20- <http://en.wikipedia.org/wiki/Singapore#Religion>, Erişim; 23 Kasım 2007.

Rus Dış Politikasını Yönlendiren Akımlar: 1990-2000

Çoğu araştırmacı ve bölge uzmanına göre, Rusya'da üç temel akım bulunmaktadır: Reformcular, muhafazakârlar ve komünistler.¹ Bu sınıflandırmadan farklı olarak grupları reformcular, radikaller ve merkeziler olmak üzere üçe gruba ve bunları da daha alt gruplara ayırmak mümkündür.² Bu sınıflandırmaları yaparken kullanılan Batı kaynaklı kavramların (reformcu, muhafazakâr ve merkezci) Rusya gerçeklerine tam olarak uymadığı söylenilebilir. Nitekim eski Başbakan E. Gaydar'ın liberal reformcular ve muhafazakârlar ile adının anılması bu durumun bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Reformcu akıma mensup olanlardan bazılarının, ideolojik kriterleri dış politika ile bağdaştırarak dört temel grubu öne çıkardıkları görülmektedir: Batı yanlısı çevreler, ılımlı liberaller, merkezci ve ılımlı muhafazakârlar, komünistler ve milliyetçiler.³ Bunun yanı sıra aralarındaki farkların daha az olduğu tipoloji versiyonları da bulunmaktadır: liberal batıcılar, milliyetçi fundamentalistler ve milliyetçi pragmatistler.⁴ Rus siyasetinin gerçekliği göz önüne alındığında bahsedilen bu sınıflamaların pek uygun olduğu söylenilemez. Bu noktada en verimli tipolojinin TMO (Teoriya Mejdunarodnih Otnosheni –Uluslararası İlişkiler Teorisi) çerçevesinde ortaya atılan sınıflama olduğu söylenilebilir. Bu teori çerçevesinde ortaya atılan sınıflama şöyledir: realizm ve buna yakın olan jeo-politikçi okulu, idealizm-liberalizm, globalizm ve post-pozitivizm.⁵

Dikkatle incelendiğinde bu paradigmanın bugünkü Rusya'da varlığını sürdürmekte olduğu anlaşılacaktır.⁶ Bu sınıflamada yer alan liberaller, bağımsız bir okul olarak 1990'ların başlarında jeo-politikçi "Evrazist⁷" akımına mensup olanlar içerisinde çıkmışlardır. Komünistler aslında globalizme karşı olmalarına rağmen, pratikte realistler ve jeopolitikacılarla pek çok ortak görüşü paylaştıkları söylenilebilir. Post-pozitivistler, marjinal gruplar olup uluslararası hayattan hemen hemen hiç bahsetmemektedirler.⁸

Yukarıdaki tipoloji birtakım eksiklikler içermekle birlikte, Rusya'nın entelektüel elitinin durumunu en iyi yansıtan açıklamanın, bu tipoloji çerçevesinde yapılan açıklamalar olduğu söylenilebilir. Bu tipolojiye dayanarak geçmiş yıllardaki görüşleri incelemek mümkündür. İlk yıllarda, Sovyetler'in dağılmasından sonra, Rusya'nın dış politika fikrinin genel çerçevesi liberal bir paradigmadan oluşmaktaydı. İlk Rus liberal nesil Batı yanlısı özelliğini koruyarak, süper güç olma niyetlerinden vazgeçmiştir. Bu durumun önemli göstergelerinden biri liberallerin politik anlayışında, Rusya'nın güvenliğinin NATO ve diğer transatlantik yapılara doğru kayması gerektiği şeklinde. Rus dış politikasında söz konusu eğilimler ilk olarak 28 Mart 1992'de dönemin Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in danışmanının kaleme almış olduğu makalede Atlantikçilik ve Avrasyacılık olarak tasnif edilmiştir.⁹

1- Suzanna Crow, *The Making of Foreign Policy in Russia under Yeltsin*, Munich, Washington, DC: Radio Free Europe/Radio Liberty Research Institute, 1993, s. 2.

2- Dmitri Simes, "Reform Reaffirmed", *Foreign Policy*, No. 90 (Spring 1993), pp. 48-53.

3- Aleksei Arbatov, "Russia's Foreign Policy Alternatives", *International Security*, Vol. 18, No. 2, Fall 1993, s. 9-14.

4- Neil Malcolm, Pravda A., Allison R., Light M., "Internal Factors in Russian Foreign Policy", New York: Oxford University Press 1996, p. 34.

5- James N. Rosenau, "Order and disorder in the study of world politics", *Globalism versus realism: international relations' third*

debate. Ed. by Maghroori R., Ramberg B. Boulder, Co.: Westview Press 1982, s. 1-7

6- Aleksand Sergounin, *Theories and approaches to international relations*, New Delhi: Anmol Publications 1998, s. 329-420.

7- Avrasyacılar

8- Aleksand Sergounin, *Rossiskaya vneshneya politicheskaya misli i voyna Balkanah*, Nijniy Novgorod, NNGU Yay. 2000, ss.159-173.

9- Stankeviç'in bu görüşler için yer aldığı ve The National Interest dergisinin Yaz 1992 sayısında yer alan makalesinin çevirisi için bkz. Sergei Stankeviç, "Rusya Kendisini Arıyor", *Avrasya Dosyası*, İlkbahar 1994, Cilt1, Sayı1, s.39-43.

Liberal politikacılar arasında, lider olarak bilinen Rusya Dışişleri Bakanı Andrey Kozirev'in yanısıra, Başbakan Yegor Gaidar, Devlet Sekreteri Gennadiy Burbulis, Ulaştırma Bakanı Mihail Poltoronin, Dışişleri Bakan Yardımcıları Georgy Kunadze, Vitali Churkin ve Fedor Shelov-Kovediaev bulunmakta idi.¹⁰ Rusya'da sayıları az olmasına rağmen, neo liberaller güvenlik sorunları ile ilgili tartışmalara ağırlıklarını koymuşlardır. Liberaller 1990'larda, realistler ve jeopolitikçilerden farklı olarak, ulusal çıkarların dünya politikasının belirlenmesinde rol oynaması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Onlara göre, uluslararası ilişkilerde uluslararası hukuk ve uluslararası örgütler kilit rol oynamalıydı. Rus liberaller, Batı yanlısı olduklarını gizlemeyerek, Batı'nın demokrasi tecrübesinin ve efektif ekonomik anlayışının Rusya için faydalı olacağını savunmaktaydılar. Liberaller için Batı, dünya arenasında Moskova'nın istenilen tek ortağı idi. Bu açıdan liberaller, Rusya'nın Batı'nın ekonomik askeri ve politik kurumlarıyla entegrasyonu için mücadele etmekteydiler. Bu noktada liberallerin, realistlerin "çok kutuplu dünya" anlayışına karşı olmaları yadırganacak bir durum değildir. Çünkü çok kutuplu bir dünya anlayışını benimsemek Rusya'nın Batı'dan kopması demektir. Liberaller için asıl ittifak içinde olunması gereken Batı'dan kopup, Çin, Hindistan, İran, Irak, Libya gibi ülkelerle ittifak kurulması demek, Rusya açısından bir sonu temsil etmekteydi. Liberallere göre, Moskova dünya gerçekleriyle yüzleşmek yerine hâlâ bir süper güç olduğuna inanmaktadır. Liberal kanadın temsilcilerinden A. Kozirev'e göre Rusya sıradan bir güç olmalıdır,¹¹ yani emperyalist arzular peşinde koşmaksızın dış politikasını yürütmelidir. Bu anlamda liberallerin ABD Eski Devlet Sekreteri John Foster Dulles'in Rusya'nın içinde bulunduğu durumla ilgili şu tanımını benimsemeleri anlamlıdır: "İmparatorluğunu yitirdi ama yeni rolünü hâlâ bulamadı."¹² Liberallere göre Rusya için asıl tehdit Batı değil, güneyinde ve doğusunda yer alan saldırgan rejimlerin ta kendisidir. Bu açıdan liberaller Moskova'nın Batı'dan

çekinmesinin ve ondan uzak durmasının son derece yersiz olduğunu, buna karşılık asıl yapılması gerekenin Batı ile birlikte ortak düşmana karşı mücadele etmek olduğunu savunmaktadırlar.¹³

Farklı Akımların Rus Ulusal Çıkarlarına Bakışı

Avrasyacılar, Rusya'nın kendisine seçmesi gereken ulusal çıkarları aşağıdaki gibi tespit etmişlerdir: Her şeyden önce Rusya'nın kendisini koruması, gelecekte dağılma sürecini yaşamaması, demokratik ve federatif sistem oluşturması; yani emperyalist yayılmacılığına ve ayrılıkçılığına karşı garanti olması, yurt dışındaki Rus azınlıklarının haklarının korunması ve Rusya'nın istikrarlı bir dış politika ile güçlü devlete dönüştürülmesi.¹⁴ Avrasyacılar, iç ve dış ilişkileri birbirine bağlamış ve bunların başarılı bir şekilde yürütülebilme imkânlarının her şeyden önce Rusya içindeki durumla yakından ilişkili olduğunu düşünmüşlerdir. Bu anlamda, Stankeviç'in ileri sürdüğü gibi, Rusya için en önemli olan şey, iç istikrarın sağlanmış olmasıdır. Stankeviç'e göre, iç istikrar sorunu ortadan kaldırılmadığı sürece, bu sorun tarihi bir gerginlik olarak varlığını devam ettireceğinden, herhangi bir zamanda patlama riskini de taşıyacaktır.¹⁵

Daha önce de belirtildiği gibi, Avrasyacılar arasında bile bazı konularla ilgili ciddi görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bu çerçevede iki büyük akımın varlığından bahsedilebilir: "Demokratlar" ve "Milliyetçiler". Bu iki akım arasında zamanla fikirsel çatışmaların yaşandığı görülmektedir. Demokrat Avrasyacılar, hükümette önemli bakanlıklarda yer almalarına rağmen, Yeltsin idaresinden yatkınmışlardır. Yukarıda bahsedilen Stankeviç haricinde, bu görüşü paylaşılanlar arasında şu isimler sayılabilir: RSFS (Uluslararası İlişkiler Yüce Konsey Komisyonu) Başkanı Yevgeni Ambarsunov, Vladimer Lukin,¹⁶ Demokrat Parti başkanı Nikolai Trafkin, Özgür Rusya Halk Partisi Başkanı Vasili Lepitski... Akademik çevrelerde ise Avrasyacıların

13- Dmitri Makarov, "Rashirenje NATO podtolkneta Rossii k reformam", *Argumenti i fakti*, № 22, 1997, s. 9.

14- A.g.m., s. 31-32.

15- A.g.m., s. 28.

16- Rusya Federasyonu ABD Büyükelçisi olarak görev yapmış olan V. Lukin, daha sonrasında ise Duma'nın "Uluslararası Komite Başkanlığı" görevini yürütmüştür.

görüşlerini paylaşanlar arasında, ABD ve Kanada enstitüsü, Doğu Bilimleri Enstitüsü ve Güney Asya Enstitüsündeki görevliler sayılabilir.

Rus milliyetçilerinin aksine, Avrasyacı demokratlar Batı ile iş birliği yapılmasına karşı çıkmamaktadırlar. Avrasyacılar göre, Batı ile eşit koşullarda yürütülecek bir işbirliğinin, Rusya'nın doğudaki çıkarlarına bir zararı olmayacaktır. Bu anlamda Avrasyacılar birinin söylediği şu söz manidardır: "Rusya'nın Batı ile ortaklığı aynı zamanda Rusya'nın Doğu ve Batı ile olan ilişkilerini pekiştirecektir. Doğu ve güney ile olan ortaklığı, Rusya'nın Batı ile olan ilişkilerinde bağımsızlığını güçlendirecektir."¹⁷ Stankeviç'e göre, Rusya'nın dış politikasındaki tarihsel Doğu-Batı ilişkilerini yeniden başlatmak gerekir. Rusya'nın her iki yönü göz önünde bulundurarak, işbirliğini geliştirmesi gerekmektedir. Bugün ne Avrasyacı ne de Atlantikçi yaklaşımların Rus dış politikası için, tek başına iyi bir reçete olduğu savunulamaz. Stankeviç, Rusya'nın ilişkilerinde bir denge kurup, Batı'ya entegrasyon üzerinde değil, yapısal faaliyetleri üzerinde yoğunlaşması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre Rusya, diğer ülkelerle birleşme fikrini tamamıyla reddetmemektedir. Bu noktadaki esas soru, "Rusya'nın o gruba ne zaman katılabileceği ve onun adaylarına ne verebileceği" sorusudur.¹⁸

"Avrasyacı demokratlar", 1990'ların ortasında sadece toplumsal tartışma seyrini etkilemekle kalmamış, aynı zamanda Rus dış politikasının temel doktrinleri üzerinde de önemli bir etki bırakmışlardır. Rusya Federasyonu'nun 1993'teki dış politik doktrininde, Avrasyacı demokratlar tarafından önemli gelişmelere imza atılmıştır. Bu durum özellikle Rusya'nın jeopolitik üstünlüğüyle ilgili sahalarda göze çarpmaktadır. Bu konuda Birleşmiş Milletler Topluluğuyla ilişkiler, ilk sırada gelmektedir. Bundan başka Asya, Pasifik okyanusu ve Orta Doğu bölgeleriyle ilişkiler de geliştirilmeye çalışılmıştır.¹⁹

17- N. Malcolm, "New Thinking and After: Debate in Moscow about Europe", "Russia and Europe: An End to Confrontation?", ed. N. Malcolm, London and New York: Pinter Publishers for The Royal Institute of International Affairs, 1994, s. 167.

18- S. Stankevich, a.g.m., s. 25-26.

19- Konsepsiya vneshnei politiki Rossiskoi Federatsii, Diplomati-

"Demokratik" akımlardan farklı olarak, Rus milliyetçiliğine dayanan Avrasyacı versiyon, Rusya'nın iki medeniyet arasındaki konumuna oldukça özel bir önem vermiştir. Bu akımın lideri olan E. A. Pozdnyakov'a göre, Rusya'nın sahip olduğu jeopolitik konumun büyük bir önemi vardır. Ona göre, hem Rusya hem de dünya için önemli olan, Rusya'nın iki medeniyet arasında bulunması, her zaman için medeni bir denge oluşturmuş ve dünya güçler bilânçosunun da gerçek hamisi olmasıdır.²⁰ Pozdnyakov, Rusya'nın kendi tarihsel misyonunu gerçekleştirebilmesi için, güçlü bir devletin yapısına ve sağlam bir dış politik anlayışa sahip olması gerektiğini savunmaktadır.

Rus milliyetçisi Avrasyacılar, Rusya'nın hiçbir şekilde ne Doğu ne de Batı medeniyeti ile entegrasyona girmemesi gerektiğini düşünmektedirler. Onlara göre, Rusya'nın her şeyden önce gerçekleştirmesi gereken tarihsel bir misyonu vardır ve bu anlamda Rusya, kendi yolunda ilerlemelidir. Pozdnyakov'a göre de, Rusya gücünü korumak istiyorsa, Rusya olarak kalmalıdır. Rusya hiçbir şekilde Avrupalı olmak veya Avrupa'ya girmek gibi hedefleri önüne koymamalıdır. Pozdnyakov'a göre böylesi hedefler o kadar saçma ve irrasyoneldir ki, Rusya'nın Çin, Hindistan ya da Japonya'dan ibaret olan bir birliğe girmesine benzemektedir.²¹ Rus milliyetçileri, Rusya'nın iç ve dış politikasında kendi gücüne dayanması gerektiğini düşünmektedirler. Batı'dan gelen yardımlara ve Batılı uluslararası örgütlere Rusya'nın yakınlaşmasına karşı çıkan Rus milliyetçilerine göre, böyle bir yakınlaşma her şeyden önce Rusya'nın ulusal egemenliğinin sınırlandırılmasına yol açacaktır. Avrasyacılığın demokratik akımından farklı olarak Rus milliyetçileri, dış politika üzerinde kayda değer bir etki bırakamamışlardır.

icheski vestnik, Ocak 1993, ss. 3-23.

20- E. Pozdnyakov, "Russia is a Great Power", International Affairs, Moscow, January 1993, s. 6.

21- E. Pozdnyakov, *Filosofiya politiki*, 2 Baskı, Poleyaya Yay, Moskova., 1994, s. 102.

Mihâil Nu'ayme'nin Dil Anlayışı

Nâsikuş-Şuhrûb (Şuhrub Yalnızı) lakaplı¹ Mihâil Nu'ayme (1889–1988), XIX. yüzyılın sonları, XX. yüzyılın başlangıcında Arap ülkelerinden Amerika'ya göç ederek orada yaşayıp katkıda bulunduğu Mehcer edebiyatının öncülerindedir. Şiir, eleştiri, roman, tiyatro ve biyografiyi bir arada toplayan Mihâil Nu'ayme, bu alanlar arasında daha çok eleştirmen ve şair olarak temayüz etmiştir. Kalkınma çağında sosyal yaşamın ve düşüncenin belirleyici faktörü olan eleştiri ve şiir Nu'ayme'nin öncü olduğu alanlardır. Canlılığın ve etkinin kaynağı olan bu iki temel etken insanı hayatın çeşitli alanlarında mücadelede hazırlıyordu.²

Nu'ayme'nin, yazarlık hayatına eleştiri yazılarıyla başlaması rastlantı değildir. Cübân Halil Cübânî (1883–1931) dil konusundan dolayı eleştiren bir yazara cevap olarak yazmış olduğu "Umutsuzluk Gecesinden Sonra Umudun Doğması" isimli yazısı onun edebiyat eleştirisi alanında yazmış olduğu ilk makalesidir. Kendisi bu durumu şöyle anlatmaktadır: "Okuduğum bir makale beni 'Umutsuzluk Gecesinden Sonra Umudun Doğması' isimli makaleyi yazmaya teşvik etti. Makaleyi el-Funûn dergisine gönderdim. Bu benim eleştiri alanında yazdığım ilk makalem ve bu makale benim edebî hayatımın başlangıcı oldu. Bu makalede asırlar boyunca devam eden Arap dilinin donukluğunu, yazarların ve şairlerin hayat-tan uzaklaşmalarını eleştirdim."³

Dil konusunda eskiyi taklide karşı olan Nu'ayme, geleneksel dil anlayışına bağlı olanları sert bir dille eleştirir. Ona göre dil araçtır, amaç değil. Önemli olan ifadedir. O, sadece dile önem verip, içeriği ihmal

edenleri eleştirir. Dili ortaya çıkaran, geliştiren insandır, dil insanla canlı kalır, insan dille değil. Zamanın değişmesiyle dil de değişebilir.⁴ Dil, duygu ve düşüncelerimizi ifade etmek için kullandığımız bir araçtır. Önemli olan bu duygu ve düşüncelerdir. Nitekim hayatın akışını değiştiren, devrim yaratan duygu ve düşüncelerdir, sözlük, sarf, nahiv kitapları değildir.⁵ Arap edebiyatında bugün birbiriyle çatışan iki düşünce vardır. Biri edebiyatın amacının dil olduğunu, diğeri ise dilin amacının edebiyat olduğunu savunur. Birinci görüşü savunanlar, edebiyatın tek amacının okuyucuya sunulan sarf, nahiv, arûz, kâfiye, gibi bilgilerin olduğuna inanırlar. İkinci görüş sahipleri ise her şeyden önce ne söylendiğine; daha sonra ise nasıl söylendiğine bakarlar. Çünkü onlar edebiyatta önemli olan şeyin duygu ve düşünce olduğuna inanırlar.⁶

Nu'ayme'ye göre beşeriyetin gelişmesiyle beraber onun dili de gelişir. Bugün var olan insanlık birkaç asır önce var olan beşeriyetin aynısı değildir. Bugün var olan dil de birkaç asır önce var olan dilin aynısı değildir. Bunu görmemezlikten gelmek körlükten başka bir şey değildir. Beşeriyetin dilinin değişkenliğinin sırrı dilde değil, aksine bizzat insanın kendisindedir. Çünkü dili insan meydana getirmiştir, dil insanı değil. İnsanın durumunun değişmesiyle dilin durumu değişir, dilin durumunun değişmesiyle insanın durumu değişmez. Ama 'edebiyat kurbağaları' bunun aksini iddia ediyorlar. Edebiyatçıyı dilin önünde bir araç olarak görüyorlar. Edebiyatçı, dilin, değersiz görülen kölesi, dil ise onun asil efendisi oluyor. Şayet bir gün birisi çıkıp da iç dünyasındaki duygu ve düşüncelerini sözlüklerin bize aktarmadığı kelimelerle aktarmaya çalışırsa, bu 'kurbağalar' hemen öne atlayıp, dili kastederek "güzel araçlarımızı mahvettin" diye vakvaklamaya başlarlar. Şayet bu 'dil kurbağaları', dillerinin tarihine iyice göz atmış olsalar, bugün der-

gilerimizde, gazetelerimizde ve minberlerimizde kullandığımız dilin Mudar, Temim, Himyer ve Kureyş lehçelerinden başka bir dil olduğunu görürler. Mütenebbî, kendi kasidelerini cahiliye dönemi şairlerinin diliyle nazmetmiş olsaydı, edebiyatımızda canlılığını yaşatmaz, sadece güzel bir anı olarak kalırdı. Hayatın görünümü olan dil, sadece yaşam kanunlarına boyun eğer. O kanunlarla yücelir, yaşam bulur.⁷

Nu'ayme'ye göre edebî dilin mahiyetinin doğru anlaşılması da Arap edebiyatının geri kalmasının önemli sebeplerinden biridir. O, dilin güzelliği ve saflığının korunmasından yanadır. Ama çoğu edebiyatçıların özellikle de şairlerin yanlarından ayırmadıkları, içerisinde yeni nesil için anlaşılmasız olan eski kelimeleri bulup kullandıkları sözlükle karşı sert eleştiride bulunur. Nu'ayme, bu sözlükleri eskimiş, dağılmış bir eve benzetir. Ediplerin eserlerinin yüzeysel olmasından, gerçek duyguyu yansıtmamasından dolayı yakınıp durur. Şairleri bu eskiye bağlılıktan vazgeçmeye, hayatın gerçek yüzüne cesaretle bakmaya çağırır. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Nu'ayme yine de ümitsizliğe kapılmıyor, yazısının sonunu ümitle bitiriyor: "Ümitsizliğe kapılmayın, siyah bulutların arkasından yeryüzünü aydınlatan güneş doğacaktır."⁸

Nu'ayme, geleneksel dil anlayışına bağlı olanları kurbağaya benzettiği bir makalesinde (Nakîku'd-defâdi') şöyle diyor: "Hayatın olgularından biri olan dil, yalnızca hayat kanunlarına boyun eğer. Hayat ise uygun olanı eler, daha uygun olanı tutar. Öyleyse neye karşıdır bu Arap diyarlarından gelen vakvaklamalar. Suriye'de çıkan dergi ve gazeteleri açmaya gör, karşına Tehzîbu'l-elfâz diye isimlendirdikleri bu vakvaklamalardan biri çıkıverecektir. Millet birbiriyle savaş ediyor. Biri çıkıyor, şu ifadeler yanıltır diyor ve Se'âlibî'den delil getiriyor. Bir diğeri de Zemahşerî'ye dayanarak onun caiz olduğunu söylüyor. Onlar hayatı, ispat etme ve çürütme olayından ibaret sanıyorlar. Mısır'da da onlara benzer kişiler var. Bunlar sözlükleri yastık edinir, onlara dua okurlar. Hayattaki bütün gayeleri, bir kaside veya makalenin,

kendi zevklerine uymayan kelime ve ifadeleri üzerinde münakaşa yapmaktır. İşte o zaman sana o tatlı nağmesini duyuracaktır. Vak! vak!"⁹

Dilin ayrıntılarına takılıp kalan, nahiv kurallarına uymadı diye kıyameti koparan aydınları eleştirir: "Neden ne benim tanıdığım, ne de sizin tanıdığınız binlerce yıl önce yaşamış bir bedevinin söylediklerine itibar ediyorsunuz da, benim tanıdığım ve sizin de tanıdığınız, çağdaşınız olan şairin diline itibar etmiyorsunuz. Hâlbuki siz şairin söylediklerini bedevinin söylediklerinden daha iyi anlıyorsunuz."¹⁰ Nu'ayme, dilbilgisi kurallarının insanı nasıl kör ettiğini anlatırken de şöyle der: "Herhangi bir kişi, bir kitapta (be) ile mecrûr edilmesi gereken bir kelimenin (lam) ile mecrûr edilmesine karşı çıkarak, o durumda (lam) yerine (be) harfinin kullanılmasının daha doğru olduğunu belirtmek suretiyle kendisinin nasıl da müelliften daha derin bir gramer bilgisine sahip olduğunu göstermek isteyebilir. İşte onun bu karşı çıkışı, önündeki kitabın bütün güzelliklerine gözlerini kapatmasını sağlayabilir."¹¹

Nu'ayme, bütün bunları söylerken, Arap dilini sevmediği ve onu zayıflatmak istediği ithamıyla karşı karşıya kalmıştır. O, bu türlü suçlamaları bertaraf etmek ve Arap diline olan derin sevgisini göstermek için şöyle der: "Arapça, kelime ve türetim bakımından yeryüzünün geniş ve zengin dillerinden biridir dersem mübalağa etmiş sayılmam. Onu kara sevda derecesinde seviyorum. Bu dil kanımda ve canımda yaşıyor. Ne var ki o, bunca sayısız zenginliğine rağmen, bugün çağın ihtiyaçlarından doğan birçok kavrama gereksinim duymaktadır. Konuşma dili ile yazı dili arasındaki fark bu kadar büyük olduğu sürece elbette tiyatro için elverişli olmayacaktır. Arap tiyatroculuğundaki zayıflık işte bundan kaynaklanmaktadır. Yine o, kaside ve makale bazında oldukça elverişli olmakla birlikte hikâye ve roman için o derece de elverişli değildir. Yazım ve okumasındaki zorluklara ek olarak gramer ve morfolojisindeki güçlük de ortada. Birinin çıkıp da, başka dillerde de bizim dilimiz-

1- Bu lakap kendisine Lübnan'ın önemli yazarları arasında yer alan Tefvik Yusuf Avvâd (1911–1989) tarafından verilmiştir. Nu'ayme, 1932 yılında Amerika'dan Lübnan'a döndüğü vakit, Tefvik Yusuf Avvâd kendisini ziyarete gitmiş ve o ziyaret esnasında kendisine bu lakabı takmıştır. Bkz. Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, Kaknûs yayınları, İstanbul 2002, s. 153.

2- Valîd Münîr, *Mihâil Nu'ayme, en-Nahdatu'l-Mısriyyetu'l-ümme*, Kahire, 1992, s. 13–14.

3- Nu'ayme, *Mihâil, Cübân Halil Cübânî*, Müesseses Novfel, Beyrut, 1978, s. 150.

4- Nu'ayme, *el-Gîrbâl*, Müesseses Novfel, Beyrut, 1988, s. 101.

5- Nu'ayme, *el-Gîrbâl*, s. 105.

6- Nu'ayme, *el-Gîrbâl*, s. 99–101.

7- Nu'ayme, *el-Gîrbâl*, s. 93–96.

8- Nu'ayme, *el-Gîrbâl*, s. 64.

9- Nu'ayme, *el-Gîrbâl*, s. 96–97.

10- Nu'ayme, *el-Gîrbâl*, s. 97–98.

11- Nu'ayme, *Durrûb*, Müesseses Novfel, Beyrut, 1985, s. 179.

dekine benzer zorluklar vardır demesi ne meseleyi halleder ne de zararını hafifletir. Üstelik bu türlü bir söz içimizdeki eksiklik kompleksinin bir göstergesidir. Yani başkasının sıkıntısı bizim sıkıntımızı neşeye mi çevirecektir ki?"¹²

Fasih ve halk dili kullanımlarına da değinen Nu'ayme, halk dilinin kullanılmasının kaçınılmaz olduğu yerlerin var olduğunu savunur. Örneğin herhangi bir yazar, okuma yazma bilmeyen bir çiftiği, şiir divanlarının ve dil kitaplarının lisanıyla konuşturacak olursa farkında olmadan komik bir duruma düşer ve hem kendisine, hem çiftçisine, hem de okuyucusu veya dinleyicisine hak-sızlık etmiş olur. Nu'ayme'ye göre halk dili bütün kabalığına rağmen halkın felsefesini, yaşam tecrübelerini, inançlarını ve vecizelerini içinde barındırmaktadır. Şayet bütün bunları, yazı dili ile ifade edilecek olursa sanki yabancı bir dilden şiir ya da vecize çeviren kimsenin konumuna düşülmüş olur. Öyleyse bazı durumlarda özellikle de tiyatro sanatında halk dilinin kullanılması kaçınılmazdır.¹³ Nitekim Nu'ayme, el-Âbâ ve'l-benûn isimli tiyatro eserinde eğitilmiş kahramanlarını edebî dilde, eğitimsiz kahramanlarını ise halk dilinde konuşturur. Dolayısıyla söylenmek istenen şeyi hangi dil daha iyi ifade ederse onu kullanmak zorunluluğu vardır. Çünkü ona göre meselelerin özü dilde değil anlamdadır. Dil bunun için bir araçtır. Bu konu ile ilgili olarak şöyle der: "Dil meselesinin hassas bir konu olduğunu bilmiyorum değilim. Bu konu, yaratana değil de yaratılana tapan bazı insanların zihninde gürültü, patırtı ve kuruntu uyandırmaktadır. Onlar Arapçayı onu meydana getiren Araplardan daha kutsal sayıyor ve onu mükemmelliğin adresi olarak gösteriyorlar. Eğer onlara; gelişmeye inanıyor musunuz diye sorsan, sana evet diye cevap verirler. İnsan için mükemmelliği arıyor musunuz diye sorsan, yine evet diyeceklerdir. Ah, bir bilseydim insanın gelişip de dilinin gelişmemesi nasıl oluyormuş ve dili zayıf olan bir kişi mükemmelliği nasıl yakalayacaktı!"¹⁴

12- Nu'ayme, *Durûb*, s. 56.

13- Nu'ayme, *el-Girbâl*, s. 34; *el-Âbâ ve'l-benûn*, Müessesese Novfel, Beyrut, 1989, s. 16.

14- Nu'ayme, *Durûb*, s. 57.

Nu'ayme, dilin ayrıntılarına takılıp kalan, anlamdan çok vezinle uğraşan kişilere karşı savaş açarak, onları beceriksiz taklitçilere benzetmiştir. Muhammed Mendûr, Nu'ayme'nin dil hakkındaki görüşlerini verdikten sonra şöyle devam eder: "Nu'ayme'nin dil konusundaki düşünceleri bir nazariye olarak kaldı. Ne kendisi ne de Mehcer edebiyatından olan diğer arkadaşları edebî dilimizin ve kurallarının dışına çıkmadılar. Doğudaki bazı edebiyatçı meslektaşlarının ibarelerde ve dilin terkinde yaptıkları gibi onlar da bazı yenilikler dışında başka bir şey yapmadılar."¹⁵

Sonuç olarak; üslubuna gerçekçilik, sadelik, akıcılık hâkim olan Nu'ayme, Arap edebiyatında rastlanan uzatmalar ve doldurma ifadelerden kaçınmıştır. O, şiirlerinde oldukça sade ve kolay kelimeler kullanmıştır. Kelimenin kullanım yaygınlığına ve insana hoş gelmesine önem vermiştir. Bazı durumlarda halk dilinin kullanılması gerekliliğini savunmasına rağmen ortaya koyduğu yapıtların dili hep edebî Arapça olmuştur. Sadece el-Âbâ ve'l-benûn isimli tiyatro eserindeki eğitilmiş kahramanların dili edebî Arapça, eğitimsiz kahramanların dili ise halk Arapçasıdır. Dil hakkındaki düşünceleri bir nazariye olarak kalan Nu'ayme'nin dilde yaptığı yenilikler, ifadeden icraata geçmemiş, ürünlerinde edebî dil kullanmış ve edebî dilin kurallarının dışına çıkmamıştır.

KAYNAKÇA

- MENDÛR, Muhammed, (tsz.), *en-Nakd ve'n-nukkâdu'l-mu'âsirûn*, Kahire, y.y.
- MUNÎR, Valîd, *Mihâil Nu'ayme, en-Nahdatu'l-Misriyyetu'l-âmmeh*, Kahire 1992.
- NU'AYME, Mihâil, *Cübrân Halil Cübrân, Müessesese Novfel*, Beyrut 1978.
- NU'AYME, Mihâil, *Durûb, Müessesese Novfel*, Beyrut 1985.
- NU'AYME, Mihâil, *el-Âbâ ve'l-benûn, Müessesese Novfel*, Beyrut 1989.
- NU'AYME, Mihâil, *el-Girbâl, Müessesese Novfel*, Beyrut 1988.
- YAZICI, Hüseyin, *Göç Edebiyatı, Kaknüs yayınları, İstanbul 2002.*

15- Mendûr, Muhammed, *en-Nakd ve'n-nukkâdu'l-mu'âsirûn*, y.y., Kahire, tsz., s. 41.

Eski Çağlarda Aile ve Kadın

Tarih boyu hemen her toplumda mevcut olan aile kurumu çeşitli tekamül evrelerinden geçerek günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Kur'an-ı Kerim'e göre de ilk aile, ilk insanla beraber mevcut olmuş, Hz. Adem ve zevcesi Havva evlenerek birçok çocuk sahibi olmuşlardır¹.

Her ne kadar bazı yazarlar ilkel toplumlarda başlangıçta cinsî faaliyet bakımından insanlar arasında keyfi ve karmakarışık bir ilişki döneminin var olduğunu ileri sürmüşlerse de, bu görüş sonradan yapılan antropolojik ve etnografik araştırmalarla cerh edilmiş ve günümüzde bu görüşü savunan kimse kalmamıştır².

Tarih boyu çeşitli bölgelerde ve çeşitli milletlerde anlayış farklılığı, kadının toplumdaki yeri, dini ve kültürel inançlar gibi faktörlerin etkisiyle farklı aile kurumları ve evlilikler olmuştur. Ailenin oluşumunun hangi temele dayandığı konusunda da farklı görüşler bulunmaktadır. Bu manada aile kurumunun siyasi, iktisadi, hukuki ve dinî temellere³ dayandırılması söz konusudur. Bu görüşleri savunanların kendilerine özgü delilleri bulunmaktadır. Ailenin temelini dinî menşeli olduğunu savunanlar ise insanlık tarihinin başlangıçta her şeyden önce dinî bir cemaat olarak ortaya çıktığını söylemektedirler. Nitekim eski Mısır ve İsrail'de, hatta bütün ilkel ve müşrik halkların dinlerinde aile bağının her şeyden önce kutsal bir temele dayandığı ifade olunmuştur⁴.

Şimdi ise, bazı örneklemelerle tarihsel anlamda aile ve evlilik kurumu veya kadının statüsü konusuna değinelim:

Eski Hindistan'da evlenmenin gayesi, babaya varis olacak, babasının günahlarını affettirecek ve ailenin dinini devam ettirecek bir

erkek çocuğa sahip olmaktı. Eğer bir erkeğin çocuğu olmuyorsa veya erkek çocuğu yoksa, karısını başka bir erkekle birleştirerek erkek çocuk sahibi olmayı denerdi. Bu anlayış çerçevesinde, baba mirası yalnızca erkek evlatlar arasında pay edilip, kız evlatlar mahrum bırakılırdı⁵. Kadına hiçbir değer verilmemekte, hatta kasırgadan, ölümden, zehirden, yılandan daha kötü bir mahlûk olarak tasvir edilmekteydi⁶. Kız, babasının; evli kadın ise kocasının sorumluluğundaydı. Dul kadınlar ise oğullarına bağılıydılar ve hiçbir zaman özgür olma hakları yoktu⁷. Kadınların kendi istekleri göz önüne alınmaktaydı. Baba kendi kızını, razı olsun veya olmasını istediği kimseyle evlendirebilirdi⁸. Yani kadın, babasının kendisi için seçtiği eşe razı olmaya, hayatının sonuna kadar ona hizmet etmeye ve vefatından sonra da hiçbir erkekle evlenmemeye mecburdu. Ayrıca kadın, eşinin vefatından sonra leziz yemeklerden, güzel giysilerden, ziynetlerden vazgeçmek ve hayatının sonuna kadar dul olarak yaşamak zorundaydı. Hatta kocası ölen kadınların, öbür âlemde kocasının sevgiye muhtaç olduğu düşüncesiyle yakılarak öldürüldüğü olaylara da rastlanmaktaydı⁹.

Eski Roma'da ise evlenmenin en mühim gayesi erkek çocuk elde etmek, zevk ve şehveti tatmin etmek, evdeki mal-mülk üzerine bir bekçi ve hizmetçi getirmekti¹⁰. Dolayısıyla kadın Roma'da hiçbir hakka sahip olmamakta, hatta birçok hukukçunun ortak inancına göre akli zayıf, hafifmeşrep bir varlık olarak addedilmekteydi¹¹. Roma toplumunda kadının bir saygınlığa hak kazanabilmesi ailede anne olmasına bağlıydı. Ayrıca, Roma'da, bazılarının, özellikle önde

5- Özdemir, *Tokat'ta Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısı*, I, 410-411.

6- Bekir Topaloğlu, *İslam'da Kadın*, s. 16.

7- Şelebi, *Mukarenetu'l-Edyan: Edyanu'l-Hindî'l-Kübra*, s. 76.

8- Şelebi, a. g. e., s. 77.

9- Özdemir, a.g.e., I, 410-411.

10- Topaloğlu, a. g. e., s. 18.

11- Duby-Perrot, *Kadınların Tarihi: Ana Tanrıçalardan Hristiyan Azizelere*, I, 99.

gelenlerin uygun bulmamasına rağmen, ahlaksızlığın yapılabileceği alt bir tabaka da bulunmaktaydı¹².

Eski Yunanistan'da da durum Roma'dan farklı değildi. Nitekim meşhur Yunan hatiplerinden biri olan Demosten nikâhı şöyle tarif eder: "Zevce, bizim yalnız meşru çocuk sahibi olmak için değil, aynı zamanda evimizdeki bütün mallarımızın da sadık bir bekçisi olması için aldığımız kadındır"¹³.

Burada evlenme akdindeki taraflardan biri olan kadının toplumdaki durumu çok içaçıcı değildi. Eski Yunanlılar adına Pandora dedikleri hayâlî bir kadın oluşturmuşlardı ki, bu kadın her türlü felaketin, musibetin ve acının da kaynağı ve müsebbibi gösterilmekteydi¹⁴.

Eski İnan'da aile, babanın hâkim olduğu pederşahî (patriarkal) tipteydi. Kadın ve çocuklar babaya uymak zorundaydı¹⁵. Bir erkeğin birçok kadınla evlenmesi caizdi. Bir kız kendisi için koca seçmek hakkına sahip değildi¹⁶. Yakın akraba ile evlilikler de yaygındı.

Eski Mısır'da da evlilik kurumu ve kadının durumu pek farklı değildi. Şöyle ki, bazı milletlerde olduğu gibi yakın akrabalarla evlilik, özellikle firavun ailelerinde yaygındı. İlk zamanlarda firavunların kendi kız kardeşleri ile veya üvey kız kardeşleri ile evlendiklerine dair birçok delil bulunmaktadır¹⁷. Burada bu çeşit evlilik sadece firavun ailelerinde değil, özellikle Romalıların hâkim olduğu dönemde çiftçi ve esnaf arasında da yaygındı¹⁸.

Dünyanın en eski yerleşim mekânlarından biri olan Mezopotamya'da da diğer bölgelerde veya milletlerde olduğu gibi kadın aşağılanmakta, erkek ise çok üstün kabul edilmekteydi. Nitekim buranın eski mensuplarından biri olan Akadlar'da da kadının

durumu kötüydü. Bir erkek, bir kadının çocuğunu düşürmesine sebep olsa ve kadın da ölse, o adamın kızı ölüme mahkûm edilirdi. Çünkü Akadlar'a göre kadına mukabil asla erkek öldürülmez; kadına mukabil kadın, hür erkeğe mukabil hür erkek, köleye mukabil köle öldürülürdü¹⁹.

Sümerler'de de durum pek farklı değildi. Eğer bir kadın kendi kocasına, "sen benim kocam değilsin" derse, nehre atılır, fakat aynı şeyi erkek yaptığında kadına sadece bir miktar para verilirdi²⁰. Aynı zamanda kadın alınır-satılır bir mal mahiyetindeydi. Yine Sümer efsanelerinde kadının salt cinsî nedenle kendisinden yararlanan toplum üyesi olduğuna rastlanılmaktadır²¹.

Hititlerde de kadının durumu kötüydü. Evde mutlak hâkim baba idi. Çocuklarını borç karşılığı olarak başkasına verebilirdi. Koca vefat ettiğinde ise kadın, aile içindeki akrabalara devredilirdi. Nitekim Hitit kanununda şöyle denilmektedir: "Şayet bir adam bir karı alır ve sonra ölürse, karısını bu adamın kardeşi alır, sonra pederi alır, pederi de ölürse, o zaman ölen adamın kardeşi evli dahi olsa bu kadını alır"²².

Hitit kanununda evlilik ve aile konusunda başka dikkat çekici hükümler de bulunmaktaydı. Erkek ve kadın kendi istekleriyle fuhuş yaparlarsa, onlara ceza verilmemekteydi. Bir adam babası hayatta değilse, üvey annesiyle de fuhuş yaptığında, ceza verilmemekteydi. Aynı zamanda hür bir adam köle kadınla zina yaparsa, ceza yoktu. Hür kadınla da akrabalar zina ederse ceza verilmemekteydi. Baba ve oğlu bir köle kadın veya bir fahişeden cinsî istifadede bulunsalar, yine ceza verilmemekteydi²³.

Eski Çinde aile reisi olan baba mutlak otorite sahibiydi. Öyle ki, çocuklarını isterse satabilir, hatta öldürebilirdi. Evlenmelerde kadın, evlenecek erkek tarafından satın alı-

12- Mevdudi, *Hicab*, s. 19.

13- Arsal, *Umumi Hukuk Tarihi*, s.133.

14- Mevdudi, a. g. e., s. 12

15- Özdemir, a. g. e., I, 410

16- Hastings, E E R, VIII, 455

17- Hastings, a. g. e., VIII, 444

18- Hastings, a. g. e., VIII, 444

19- Dikmen, *İslamda Kadın Hakları*, s. 13

20- Galanti, *Hammurabi Kanunu*, s. 85

21- Altındal, *Türkiye'de Kadın*, s. 19.

22- Galanti, *Hitit Kanunu*, s. 39.

23- Galanti, *Hitit Kanunu*, s. 39.

nırdı²⁴. Gelinin ailedeki yeri de çok zayıftı. O, kendi ailesinin maddi desteğine güvenebilirdi. Fakat beğenilmeme riskini de göz önüne almalydı. Ancak o, eğer erkek çocuğu doğursa veya kocasının büyüklerine yas tutarsa, mevkii yükselebilirdi. Ailede erkek çocuğu doğduğunda çok sevinilmesine rağmen, kız çocuğu doğarsa hiç kimse sevinmezdi. Kız erginlik yaşına ulaştığında, yabancı birisi görmesin diye kendi odasına kapatılırdı. Öldüğünde ise hiç kimse onun için ağlamazdı²⁵. Kadına ad bile takılmaz, bir, iki üç... diye sayı ile çağırılırdı. Erkek çocuklar makbul sayılır, fakat kız çocuklar "domuz" diye anılırdı²⁶.

Evlilik, arabulucular vasıtasıyla her iki tarafın rıza göstermesi sonucu gerçekleşirdi. Kadın önce babasının, evlendikten sonra kocasının, kocası vefat ettikten sonra ise oğlunun otoritesi altına geçerdii²⁷.

Eski Slavlarda evlilik, başka bir aileye veya kabileye mensup olan bir kızı zorla kaçırma veya satın alma yolu ile olmak üzere iki şekilde gerçekleşirdi. Zorla kaçırma geleneğini Güney Slavları halen devam ettirmektedirler. Fakat bu tür evlilik sembolik karakter taşımaktadır²⁸.

Eski Slavlarda da birçok milletlerde olduğu gibi kadının toplumdaki mevkii aşağıydı. Slav kabilelerinde karı, kocasının kaderini paylaşması için, kendi kocasının cenaze töreninden sonra öldürülürdü. Bu kabilelerde kadının değeri dikkate alınmıyor, sadece bir zevk aracı gibi kullanılıyordu. Slav kızları evlenmeden önce gayri meşru ilişki kurmaları normal sayılırken, bakire olan kızlara ise toplumda kötü nazarla bakılırdı. Hatta bazen kocanın yeni evlendiği karısını, eğer bakireyse, kötü olması sebebiyle daha önce hiç kimsenin ona itibar etmediği kanaatine binaen evinden kovma hadiselerine de rastlanmaktaydı. Bu kızlar evden kovulmaları halinde fahişe hayatı yaşar, şayet kız çocuğu doğursalar diri diri toprağa

24- Özdemir, a. g. e., I, 410-411.

25- Seif el-Hatimi, *Woman in Islam*, s. 7.

26- Topaloğlu, a. g. e., s. 18.

27- Sharma, *Women in World Religions*, s. 140.

28- Hastings, a. g. e., VIII, 471.

gömerlerdi²⁹.

Kan bağı esasına dayanan Moğol ailesinde, dıştan evlilik prensibi hâkimdi. Kocasını ölen dul kadının evlenmesi çeşitli sebeplerle yasaktı. Fakat Moğol geleneğinde dul üvey anneyi oğullarından birisi alabilirdi³⁰.

Eski Türklerde evlilik ve aile anlayışına gelince, onların kendilerine mahsus bir anlayışı olduğu bilinmektedir. Tek eşli evlilik eski Türklerin karakteristik özelliğiydi. Nitekim Kutluk kadınları ömürleri boyunca sadece bir tek erkekle evlenir, kocasını ölen kadın bir daha hiç evlenmezdi³¹.

Eski Türklerde evlenmek zorunlu olduğu için ölmüş kardeşin eşi ile evlenmeler yaygındı. Babanın, büyük kardeşin veya amcanın ölümünden sonra, oğul, küçük kardeş veya yeğen, onların dulları ve kız kardeşleri ile evleniyorlardı³².

Eski Avrupa'daki ailenin kökeni Yunan, Roma ve Akdeniz medeniyetlerine dayandığı gibi, Germen ve Kelt kavimlerine de belli bir ölçüde dayanmaktadır³³. Yunan ve Roma'da evlilik ve kadının durumu konusuna daha önce değinmiştik. Germenlerde evlilik konusuna gelince, onlarda çift yanlı akrabalık sistemleri yaygındı. Erkek ve kız kardeşler aynı çevreden kişilerle evleniyorlardı³⁴. Aynı tür evlilik batı Galya'nın bazı yerlerinde de uygulanmaktaydı. Eski Britanya'da ise kadınların, özellikle kendi kardeşleri, babaları ve oğulları olmak üzere on, hatta on iki kocaları bulunabiliyordu. Bu birleşmeden doğan çocuk, kadınla ilk evlenen erkeğe ait olurdu. Aynı durum Kaledonya'da da mevcuttu. İrlanda'da ise bir erkeğin, diğerlerinin karılarıyla, hatta kendi anneleri ve kız kardeşleri ile evlenmeleri tabii bir vakia gibi değerlendirilirdi³⁵.

29- Seif el-Hatimi, a. g. e., s. 5.

30- Özdemir, a. g. e., I, 410-411.

31- Türkdöğün, "Türk Ailesinin Yapısı ve Tarihi Gelişimi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sy. 96, s. 19.

32- Türkdöğün, "Türk Ailesinin Yapısı ve Tarihi Gelişimi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sy. 96, s. 17.

33- Goody, *Avrupa'da Aile*, s. 5.

34- Goody, a. g. e., s. 57.

35- Hastings, a. g. e., VIII, 433.

Evliya Çelebi ve Seyahatnamesi

Hayatı

Evliya Çelebi XVII. Yüzyılda yaşayan büyük ve meşhur bir Türk seyyahı olup 10 Muharrem 1020 (25 Mart 1611) tarihinde İstanbul Unkapanı'nda, Sağrıcılar çarşısını da içerisine alan ve bu gün "Yavuz Sinan" mahallesi olarak bilinen yerde doğmuştur¹. Tam ve gerçek adı hakkında farklı söylentiler vardır. Asıl adı Evliya'dır. Kur'an'ı ezberlemiş olduğu için ismine "hafızlık", kuyumcubaşı oğlu veya Enderunlu oluşundan ötürü bir de "Çelebi"lik ilave edilerek bu suretle Hafız Evliya Çelebi adı ile anılmıştır. Bu adla meşhur olmasına rağmen buna Mehmet adını ekleyenler de olmuştur. Doğumunda, evlerinde yapılan ad verme töreninde Türk ve İslam geleneğine uygun olarak orada bulunan Şeyhülislam Sun'ullah Efendi onun sağ kulağına ezan okumuşsa da, meclise sonradan katılan Giysüdar Mehmet Efendi adlı saygın bir zat dahi Evliya'nın sol kulağına ikinci bir ezan okumuştur. Birinci ezanla Evliya adlandırılmış olması ile birlikte diğer ezanla Mehmet adının verilmiş olabileceği de tahmin edilmektedir². Ayrıca Evliya Çelebi adını yukarıda zikredilen hocası İmam Evliya Mehmed Efendi'ye nispetle aldığı da tahmin edilmektedir³.

Babasının ismi Derviş Mehmet Zillî olup Kanunî Sultan Süleyman'dan itibaren dokuz padişah devri görmüştür. Kanunî'ye nedimlik ve musahiplik gibi hizmetlerle başlayıp ikinci Selim'in Edirne'deki camiinde güzel sesinden dolayı müezzinlik, ayrıca ona kuyumcubaşılık da yapmış⁴, I. Ahmed devrinde musâhib-i şehriyârlığe kadar yükselmiştir⁵. Mehmet Zillî, devrin meşhur şeyhlerinden Aziz Mahmut Hüdaî'nin tekkesinin müdavimi olduğundan oğlu Evliya'yı da, küçük yaşından itibaren kendisi ile birlikte tekkeye götürmüş ve onu bu tekkenin ünlü müşidinde manevî evlat olarak kabul ettirmiştir. Nitekim Evliya Çelebi tekke ile olan yakınlığından dolayı ileride seyahat-

leri esnasında ziyaret ettiği yerlerdeki tarikat erbabına yakınlık göstermiş ve Mora'daki Maniye kalesinin ikinci defa zaftı esnasında bir Halveti tekkesi yaptırıp buna üç de dükkan vakfetmiştir⁶. Ecdadının aslen Kütahyalı olduğu bilinen Evliya'nın baba taraftan soyunun meşhur Türk mutasavvıfı Hoca Ahmet Yesevî'ye bağlandığı söylenmektedir⁷.

Evliya'nın annesi Kafkasya'dan gelen bir Abaza kızıdır. Devrin vezirlerinden olup bir ara sadrazamlık da yapan Melek Ahmet Paşa'nın teyzesi veya teyze kızı olduğu tahmin edilmektedir. Tophane'de doğduktan sonra süt annesi ile birlikte Kafkasya'ya gönderilen Melek Ahmed'in beraberinde saraya getirilen bu kadın I. Ahmet zamanında kuyumcubaşı Mehmet Zillî ile evlendirilmiştir. Böylece ana tarafından Melek Ahmed Paşa'ya yakınlığı bulunan Evliya onun ve dolayısıyla eşi, IV. Murad'ın kızı Esmahan Kaya Sultan'ın himayesinde yetişmiştir. Bundan dolayı kendisine Melek Ahmed Paşalı Evliya da denilmektedir⁸. Bundan başka Defterdarzade Mehmed ve İbşir Mustafa Paşalarla da yakınlığı vardır. Evliya Çelebi'nin Mahmud isminde bir erkek ve birinin ismi İnal olmakla iki de kız kardeşinin olduğu söylenmektedir⁹. Evliya Çelebi hiç evlenmemiştir. Eserindeki bilgilerden onun iyi ata bindiği, iyi cirit oynadığı, çevik bir insan olduğu, ayrıca herkesle iyi geçindiği, gayet hoşsohbet ve nükteci olup katıldığı meclislerde sözünü dinlettiği anlaşılmaktadır¹⁰. Sarayda saygıyla karşılanan Evliya, IV. Murad tarafından, ölen nedimi Musa Çelebi'nin yerine musahipliğine aday gösterilmiştir¹¹.

Evliya Çelebi'nin nerede, ne zaman vefat ettiği ve nereye defnedildiği tam olarak bilinmemektedir. Onun 1684-1685 yıllarına kadar yaşamış olabileceği tahmin edilmektedir¹². Evliya Çelebi'nin mezarının yeri hakkında ke-

6- Cafer Erkilic, a.g.e., s. 5.

7- Cavid Baysun, İslam Ansiklopedisi, 400-401; Mücteba İlgürel, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XI, 529; Cafer Erkilic, a.g.e., s. 5.

8- Cafer Erkilic, a.g.e., s. 6; Cavid Baysun, İslam Ansiklopedisi, IV, 401.

9- Mücteba İlgürel, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XI, 529; Cafer Erkilic, a.g.e., s. 6; Meşkure Eren, Evliya Çelebi Seyahatnamesi Birinci Cildinin Kaynakları Üzerinde Bir Araştırma, İstanbul 1960, s. 3-4.

10- Mücteba İlgürel, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XI, 531.

11- Cafer Erkilic, a.g.e., s. 9.

12- Fahri İz, a.g.m., 712

1- Cavid Baysun, "Evliya Çelebi", İslam Ansiklopedisi, IV, 400; Mücteba İlgürel, "Evliya Çelebi", Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XI, 529; Cafer Erkilic, Evliya Çelebi: Hayatı, sanatı, eseri, İstanbul 1954, s. 3; Fahri İz, "Evliya Çelebi ve Seyahatnamesi", *Belleter*, LIII, Sy. 207-208, Ankara 1989, 710.

2- Cafer Erkilic, a.g.e., s. 3-4.

3- Mücteba, İlgürel, a.g.m., Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XI, 529.

4- Cafer Erkilic, a.g.e., s. 4.

5- Cavid Baysun, İslam Ansiklopedisi, IV, 400; Mücteba İlgürel, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XI, 529.

BİBLİYOGRAFYA

Kur'an-ı Kerim

Altındal, Türkiye'de Kadın

ALTINDAL, Aytunç, *Türkiyede Kadın: İnceleme*, Anahtar Kitaplar Yayınları, İstanbul 1991.

Arsal, Umumi Hukuk Tarihi

ARSAL, Sadri Maksûdî, *Umumi Hukuk Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1948.

Birekul-Yılmaz, Sosyal Hayat ve Aile

BİREKUL, Mehmet Fatih-Mehmet Yılmaz, *Peygamber Günlerinde Sosyal Hayat ve Aile*, Yediveren, Konya 2001.

Dikmen, İslâm'da Kadın Hakları

DİKMEN, Mehmet, *İslâm'da Kadın Hakları*, Cihan Yayınları, İstanbul 1990.

Duby-Perrot, Kadınların Tarihi

DUBY, Georges, Michelle Perrot, *Kadınların Tarihi: Ana Tanrıçalardan Hristiyan Azizelere*, (trc. Ahmet Fethi), Türkiye İş Bankası, İstanbul 2005.

Galanti, Hammurabi Kanunu

GALANTI, Avraam, *Hammurabi Kânunu*, Kağıtçılık ve Matbaacılık A. Ş., İstanbul 1925.

Galanti, Hitit Kanunu

GALANTI, Avraam, *Hitit Kanunu*, Bankalar Matbaası, İstanbul 1931.

Goody, Avrupa'da Aile

GOODY Jack, *Avrupada Aile*, (trc. Serpil Arısoy), Literatür Yayınları, İstanbul 2004.

Hastings, EER

HASTINGS, James, (nşr. James Hastings v. dğr.), *Encyclopedia of Religion And Ethics*, I-XIII, Edinburgh, Charles Scribner's Sons, New York 1980.

Özdemir, Tokat'ta Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısı

ÖZDEMİR, Rifat, *Tokat'ta Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısı (1986) Aile Yazıları*, Gelişim, Ankara 1990.

Seif el-Hatimi, Woman in İslâm

SEIF el-HATİMİ, *Woman in İslam; a Comperative Study*, Lahor 1983.

Sharma, Women in World Religions

SHARMA Arvind, *Women in World Religions*, New York University, New York 1987.

Şelebi, Edyânu'l-Hindî'l-kübra

ŞELEBİ, Ahmet, *Mukârenetu'l-edyân: Edyânu'l-Hindî'l-kübrâ*, Mektebetü'n-Nahdati'l-Mısıryye, Kahire 1987.

Topaloğlu, İslamda Kadın

TOPALOĞLU, Bekir, *İslamda Kadın*, Yağmur Yayınevi, İstanbul 1992.

Türkdoğan, "Türk Ailesinin Yapısı ve Tarihi Gelişimi"

TÜRKDOĞAN, Orhan, "Türk Ailesinin Yapısı ve Tarihi Gelişimi" s. 1-47, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Haziran sayısı, İstanbul 1995.

Avrupa'nın bir başka bölgesi olan İskandinavya'da kadına, layık olduğu değer verilmemektedir. Şöyle ki, kadın ister evli olsun ister olmasın sürekli vesayet altındaydı. Bu durum uzun zaman devam edegelmiştir. Orada hiçbir kadın velisinin izni olmadan evlenemiyordu. Kadının velisi onun mülkiyetinden istediği gibi istifade edebilirdi³⁶.

Sonuç olarak söylemek gerekirse, yukarıda da işaret edildiği gibi, tarih boyu aile kurumu ve kadının değeri, bölge ve milletlere göre farklılık göstermiştir. Bu farklılıklar oluşmasında milletlerin düşünce ve gelenekleri önemli olmuştur. Ayrıca, coğrafi bölgelerin de belli ölçüde etkili olduğu söylenebilir.

36- Seif el-Hatimi, a. g. e., s. 7.

sin bir bilgi bulunmamakla birlikte Mısır'dan İstanbul'a döndükten sonra öldüğüne, mezarının ise Meyyitzâde kabri civarındaki aile kabristanında bulunduğu dair iddialar da bulunmaktadır¹³.

Eğitimi

Evliya'nın ilk tahsiline civar mekteplerden Ağakapısı okulunda başladığı tahmin edilmektedir. Burada "üstadımız" diye bahsettiği Hüseyin Efendi'den ders almıştır¹⁴. Daha sonra Unkapanı yakınındaki Fil yokuşu adlı yerde Şeyhülislam Hamid Efendi medresesine girmiş¹⁵, müderris Ahfeş Efendi'den yedi sene ders almıştır¹⁶. Hocası Evliya Mehmed Efendi'den de hifza çalıştı. Babasından hattatlık öğrenen Evliya ardından Enderun'da tahsilini sürdürdü ve güzel sesinden dolayı mûsiki eğitimi de aldı¹⁷. Evliya Mehmed Efendinin, Ayasofya camiiindeki hünkar kapısının iç yüzünde "soğuk pencere" denilen yerde verdiği derslere devam ettiği gibi, Fatih'in Küçük Karaman semtinde Sadîzâde darülkurrasında da on bir sene bu kıraatleri öğrenmekle uğraşmıştır¹⁸. Bir müddet sonra Silahdar Melek Ahmed Paşa, Rûznameci İbrahim Efendi ve hatta Hasan Paşa tarafından IV. Murad'a takdim edildi ve padişahın emriyle Kilâr-ı Hâs'a alındı. Burada eğitimine devam ederek hat, mûsiki, nahiv ve tecvid dersleri okudu¹⁹. Saraya intisap eden Evliya Çelebi burada kendisine verilen Kâfiye, Molla Cami, Misbah, Dibace, Mültekaü'l-ebhar ve Kudurî nevinden kitapları okumuştur²⁰. Enderun'da yazı ile birlikte Arapça ve Farsça'yı okumakla eğitimini sürdürdü ve bu iki dile de iyi bir şekilde vâkıf oldu²¹. Güzel sesli, hoşsohbet, şakacı ve hazırcevap olduğundan dolayı padişah onu bütün musahiplerine tercih ederdi. Sarayda dört sene kalan Evliya Çelebi'nin Bağdat seferinden önce (1638) kırk akçe ile çırağ edilerek Sipahi zümresine katıldığı bilinmektedir²².

13- Mücteba İlgürel, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XI, 531; Cavid Baysun, İslam Ansiklopedisi, IV, 406.

14- Cafer Erkiç, a.g.e., s. 11-12.

15- Cavid Baysun, İslam Ansiklopedisi, IV, 401; Mücteba İlgürel, a.g.m., Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XI, 529; Cafer Erkiç, a.g.e., s. 12; Fahri İz, a.g.m., 711; Meşkure Eren, a.g.e., s. 4.

16- Cavid Baysun, İslam Ansiklopedisi, 401; Cafer Erkiç, a.g.e., s. 12; Meşkure Eren, a.g.e., s. 4.

17- Mücteba İlgürel, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XI, 529; Cavid Baysun, İslam Ansiklopedisi, IV, 401.

18- Cafer Erkiç, a.g.e., s. 13.

19- Mücteba İlgürel, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XI, 529; Cavid Baysun, İslam Ansiklopedisi, 401; Fahri İz, a.g.m., 711; Meşkure Eren, a.g.e., s. 4.

20- Meşkure Eren, a.g.e., s. 4.

21- Cafer Erkiç, a.g.e., s. 12.

22- Cavid Baysun, İslam Ansiklopedisi, IV, 401-402; Fahri İz, a.g.m., 711; Meşkure Eren, a.g.e., s. 4;

Seyahatnamesi

Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinden başka Şakaname adlı eserinin olduğu da kendi ifadelerinden bilinmektedir²³. Günümüze kadar ulaşmayan bu eserinde müellifin, yaşadığı devirdeki divane ve aptal karaktere sahip kişilerle kendisinin şakalaştığına dair latife ve fıkralar bulunduğu söylenmektedir²⁴.

Evliya Çelebi'yi tüm dünyaya tanıtan ise onun Seyahatname adlı eseridir. Evliya Çelebi ilk seyahat heyecanını, Kanuni Sultan Süleyman devrinden Sultan İbrahim'e kadar gelen padişahlara hizmet ettiğini belirttiği babasının sohbetlerinden almış, ayrıca babasının arkadaşlarından ve dostlarından dinlediği çeşitli seyahat maceraları da ona ilham vermiştir. Geniş bir hayal dünyasına ve bilgi birikimine sahip bulunması seyahat merakını daha da artırmıştır²⁵. Seyahat etmeye bu kadar istekliken başta babası olmak üzere ailesi onun İstanbul dışına çıkmasına pek olumlu yaklaşmamış ve buna izin vermemişlerdir²⁶. Evliya Çelebi'nin seyahate çıkmasının sebebi kendisinin de belirttiği ve çok meşhur olan bir rüyasına bağlı bulunmaktadır. Yirmi bir yaşına geldiğinde 1040 Muharreminin Aşure gecesi (19 Ağustos 1630) gördüğü bir rüyasında İstanbul'da Yemiş iskelesi civarındaki Ahî Çelebi Camii'nde Hz. Peygamber'i, kendisini de içinde bulduğu kalabalık bir cemaatle birlikte görür ve ona yaklaşır. Hz. Peygamber'in elini öperek "Şefaati ya Rasulullah" demek yerine heyecanla "Seyahat ya Rasulullâh" der. Hz. Peygamber de kendisine tebessüm ederek şefaati, seyahati ve ziyareti ona müjdelir. Orada bulunan ashabdan Sa'd b. Ebû Vakkâs da gördükleri yerleri kaleme almasını ve yazıya geçmesini Evliya'ya tavsiye eder. Evliya bu rüyanın heyecanı içinde uykudan hemen kalkarak devrinin ünlü tabircileri ile bir takım şeyhlere giderek rüyasını tabir ettirmeye çalışır. Rüyasını tabir ettirdiği Kasımpaşa Mevlevîhânesi Şeyhi Abdullah Dede'nin, "Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın nasihati üzere önce İstanbul şehrinde başlamasını Evliya'ya tavsiye eder. Evliya bunun üzerine İstanbul'u semt-semt gezerek, çeşitli meclislere uğrayarak buralar hakkında bilgiler toplamaya başlar. Evliya'nın İstanbul'daki bu seyahati dokuz sene sürmüştür²⁷.

İstanbul dışına ilk seyahatini ise 1640 yılında

23- Meşkure Eren, a.g.e., s. 18; Cafer Erkiç, a.g.e., s. 31.

24- Cafer Erkiç, a.g.e., s. 31.

25- Cavid Baysun, İslam Ansiklopedisi, IV, 402; Mücteba İlgürel, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XI, 529; Meşkure Eren, a.g.e., s. 4-5.

26- Cafer Erkiç, a.g.e., s. 21; Meşkure Eren, a.g.e., s. 5.

27- Cavid Baysun, İslam Ansiklopedisi, IV, 402; Mücteba İlgürel, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XI, 529-530; Cafer Erkiç, a.g.e., s. 21-22.

Bursa'ya yapar. Daha sonra babasının iznini alan Evliya Çelebi, Seyahatname'yi kaleme almasını da tavsiye etmesi üzerine seyahatlerine devam etmiştir. Onun uzak memleketlere ilk seyahati ise Ketenci Ömer Paşa'nın Trabzon'a vali tayin edilmesiyle birlikte başlamaktadır. Evliya Çelebi seyahatleri esnasında ayrıca bazı önemli tarihi olaylara iştirak etmiştir. Mesela Gönye gazası²⁸, Azak kalesinin geri alınması (1641), Girit seferi (1645), Fâzıl Ahmet Paşa'nın Avusturya seferine görmenin yanı sıra Celali reisleri gibi önemli şahıslarla tanışmak ve onların isyanlarına tanıklık etmek imkanı elde etmiş ve bütün gezdiği yerleri ve olayları eserine almak fırsatı bulmuştur²⁹. Ayrıca akrabası ve yakını olan Melek Ahmed Paşa'nın Evliya'nın seyahatlerinde önemli rolü olmuş, gerek sadrazamlık görevi, gerekse de Özi, Bosna, Rumeli, Van, Diyarbakır vilayetlerindeki beylerbeyliği esnasında ondan ayrılmamış ve onun maiyetinde çeşitli görevler yaparak Anadolu ve Rumeli'deki birçok yeri gezebilmiştir³⁰. Ayrıca Melek Ahmed Paşa'nın bir müddet Sadrazam olması ile Evliya Çelebi bu vesile ile de sarayda ve çevresinde gördüğü olayları tam fevriyat ve açıklığı ile yazmak imkânı bulmuştur. O, devlet adamlarının durumunu ve tavırlarını, isyanlar ve haksız uygulamalardaki rollerini eserine almakla birlikte halka uygulanan zulmü ve yolsuzlukları da tenkit etmekten çekinmemiştir³¹. Murtaza Paşa'nın Şam Beylerbeyliğinden azledilmesine (1650) kadar da onun maiyetinde vergi tahsildarı, postacı gibi işlerle uğraşarak Suriye, Filistin ve Orta Anadolu'nun çeşitli bölgelerini tanımak ve buralarda vuku bulan olayları şahsen görmekle değerli bilgiler toplamıştır³². Ailesinin zengin olması sayesinde bazı arkadaşları, köleleri ve hizmetçileri ile seyahat etmek imkânı olmuştur³³. Ayrıca Avusturya seferi sonucunda akd olunan Vasvar antlaşmasından sonra Evliya Çelebi'nin Kral I. Leopold ve Montecuculli ile tanıştığı ve imparatorun almış olduğu izinle uzun bir Avrupa seyahati yaptığı söyleniyorsa da eserinde yalnız Viyana ve çevresinden bahsedildiği tespit edilmektedir. Yazarın bu yerleri ve diğer çeşitli şehirleri görebileceği, fakat ömrü yetmediğinden veya vakit bulamadığından bunları kayda ge-

28- Evliya Çelebi Seyahatnamesi, II, haz: Zekeriya Kurşun, Seyid Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Yapı ve Kredi Bankası İstanbul 1999, 186.

29- Mücteba İlgürel, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XI, 530; Cavid Baysun, İslam Ansiklopedisi, IV, 401-403, 405; Fahri İz, a.g.m., 711, 712; Meşkure Eren, a.g.e., s. 6-8.

30- Mücteba İlgürel, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XI, 531; Fahri İz, a.g.m., 711-712.

31- Cavid Baysun, İslam Ansiklopedisi, IV, 407; Mücteba İlgürel, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XI, 530.

32- Meşkure Eren, a.g.e., 7-8.

33- Cavid Baysun, İslam Ansiklopedisi, IV, 407.

çiremediği tahmin edilmektedir³⁴.

Evliya Çelebi Kadir gecesi Eyüp Sultan'ın kabirini ziyaret ettikten sonra babasını ve Evliya Mehmet efendiyi rüyasında görmüş ve onların hacca gitmesini tavsiye etmeleri üzerine ise Batı ve Güney Anadolu'yu dolaşarak Suriye'ye geçmiş ve oradaki kafileyeye katılarak hacca gitmiştir. Hac güzergâhını ayrıntılı şekilde eserine alan Evliya, Hacdan dönüşü sırasında Mısır, Sudan ve Habeşî dolaşarak burada aldığı kayıtları eserine yazdı. Tamamını Mısır ve çevresine tahsis ettiği eserinin onuncu ve sonuncu cildini Mısır'da kaleme aldığı tahmin edilmektedir³⁵.

Evliya Çelebi seyahatnamesi on ciltten müteşekkil olup Türk kültür tarihi bakımından oldukça önemli bir eserdir³⁶. Kitap daha önce alınan notlarla müsvedde halinde iken daha sonraları zamanla tashihten geçirilerek eser haline getirilmiştir. Müellifin çoğu kez "Defter-i Havadis" diye adlandırdığı esere "Seyahatname" adını verenin babası veya Mekke ileri gelenlerinden biri (Mekke müftüsü) olduğu söylenmektedir³⁷. Evliya Çelebi Seyahatname'yi yazarken hem kendi çağının, hem de önceki çağlarda yazılmış eserlerin dil ve anlatımından, Osmanlı düzyazı geleneğinden etkilenmiştir³⁸.

Evliya Çelebi yazılarında genel olarak güzel bir üslup kullanmıştır. Yazar birçok yerde menakıplı namelerden istifade ettiği için eserinde sade dili aynen kullandığı gibi, inşa diline yakın bir yol takip ederek ağır üslup da kullanmıştır. Konuşma dilinden ve birçok halk deyiminden geniş ölçüde istifade etmesine rağmen genellikle eserini orta üslupta yazmıştır. Müellif eserinin birçok yerinde gündelik kullandığı pek çok Türkçe sözlerin Arapça veya Farsça karşılıklarını da kullanmıştır. Buna rağmen eserinde kendine mahsus coşkulu ve renkli bir dil kullanmış, gezdiği yerlerdeki halkın her kesimi ile yaşadığı hatıraları eserine alması, esere daha bir güzellik kazandırmıştır³⁹. Bundan başka Evliya Çelebi'nin söz hazinesi çok zengin olup eserine de aksetmekte ve bu yönüyle Türk edebiyatının en değerli örneklerinden addedilmektedir. Nerdeyse her meslek ve sanata ait bin-

34- Meşkure Eren, a.g.e., s. 8-9.

35- Cavid Baysun, İslam Ansiklopedisi, IV, 406; Mücteba İlgürel, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XI, 531; Fahri İz, a.g.m., 712; Meşkure Eren, a.g.e., s. 9, 10, 11.

36- Mücteba İlgürel, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XI, 532.

37- Cafer Erkiç, a.g.e., s. 26.

38- Nuran Tezcan, "Bir Üslup ustası olarak Evliya Çelebi", Evliya Çelebi ve Seyahatname Sempozyumu, yayına haz: Nuran Tezcan-Kadir Altansoy, Mersin 2002, 232.

39- Fahri İz, a.g.m., 726, 728, 729.

lerce teknik terimden başka, gezdiği yerlerden duyarak derlediği çok sayıda halk deyimleri ve folklor malzemesi bu hazinenin bir bölümünü teşkil etmektedir⁴⁰. Evliya Çelebi'nin deyimler ve atasözleri, özel deyişlerle mahalli söyleyişler, kelâm-i kibârlar, konuya uygun şiirler, argolar, taklitler, şaka, yergi, sövgü, övgü, alay, azarlama ifadelerinde dili kullanma becerisi diğer yazarlara göre farklılık arz etmektedir. Eserinde suni bir dil kullanılmamıştır; hayatın her alanında kullanılan bütün ifade tarzlarının da istifade edildiğinden devrinin konuşma dili için ehemmiyetli kaynaklardan kabul edilmektedir⁴¹. Bazen görülen gramer hatalarına rağmen okuyucunun eseri zevkle okumasını sağlamıştır. Bazı yerlerde yöre halkının dilini kullanmaya öncelik verdiğinden eserine sade ve samimi bir ifade tarzı hâkim olup herkese hitap ediyor. Karşılaştığı insanların taklidini yapmaktan çekinmeyen Evliya, bu arada okuyucunun ilgisini çekmek veya naklettiği bir olayı daha da eğlenceli bir tarzda takdim etmek için uydurma bir haber ortaya atarak bazı abartılı şeyler de anlatmaktadır⁴². Mesela Şirvan eyaletinde bulunan ve türbesini ziyaret ettiği Pir Merizât isimli bir evliyadan bahsederken onun keramet sahibi olduğu, vefatından seneler geçmesine rağmen seccade üzerinde oturmuş olduğu, vücudunun hiç bozulmadığı, yanına leğen ve temiz su bırakıldığı halde her zaman boş bulunduğu dair bir takım abartılı bilgiler aktarmaktadır⁴³. Eserinin diğer bir yerinde ise Gümüş kazasının yakınlarında bulunan, Hacı Bayram Velî'nin halifelerinden olan Bardaklı Baba adlı bir keramet sahibinden bahsederek, onun ve fukaralarının aynı bardaktan abdest aldıklarını, fakat bardağın yine ağzına kadar dolu kaldığını anlatmaktadır. Ayrıca denemek için kendisi ile orada bulunan dört kişi ile birlikte üzerinde Ra'd suresinin 17. ayeti yazılı bulunan bu bardakla abdest aldıklarını ve bardağın yine aynen dopdolmuş kaldığını aktarmaktadır⁴⁴.

Bütün bunlara rağmen Evliya Çelebi, eserinin çeşitli yerlerinde hurafelerle ilgili bazı malumatlar vermekte ve bunları eleştirmektedir. Örneğin seyyah, Kars'ın doğusunda bulunan Üçkilise menziline bahsederek bu kiliselerin bahçesindeki meydanda bulunan asma bir kubbenin altında altı cihetten de bir yere bağlı bulunmayan ve havada asılı olarak kalan bir demir direği tasvir etmektedir. Müellife göre

40- Fahri İz, a.g.m., 729.

41- Musa Duman, "XVII. Yüzyıl Konuşma Dili Kaynağı Olarak Seyahatnâme", *Evliya Çelebi ve Seyahatname Sempozyumu*, 126-127.

42- Cavid Baysun, *İslam Ansiklopedisi*, IV, 408; Mücteba İlgürel, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XI, 531-532.

43- *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, II, 150.

44- *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, II, 215-216.

o civarda şiddetli bir rüzgar olduğu zaman bu demir direk havada sallanır. Evliya Çelebi, yöre halkının batıl inançlarının bu kalın demirin Hz. İsa'nın havarilerinden Şem'un-ı Safâ'nın kerameti sayesinde asılı durduğu doğrultusunda olduğunu zikretmekte, burayı hayranlıkla ziyaret eden müslümanları da hurafelerinden dolayı ağır bir dille tenkit etmektedir. Evliya Çelebi aynı zamanda kendi tespitleri ile, bunun sırrının eskilerde yaşamış bir alim ve mimarın hendese ilminin kaidelerine uygun olarak bir mıknatısı direğin üzerindeki kubbenin altına, değerini de onunla aynı hizada yere yerleştirmiş olduğuna dayandığını açıklamış ve iki mıknatıs arasında kalan direğin havada sallanmasında hiçbir sırrın olmadığını ortaya koymuştur⁴⁵.

Bundan başka Evliya Çelebi gittiği yerlerin genel bir tablosunu çizerek o yerlerin coğrafi durumunu, şehirlerin kuruluş tarihini anlatmakla birlikte, gittiği yerlerdeki mesire yerleri ve oralarda geçirilen bayramlar ve önemli günler, milli oyunlar⁴⁶, gördüğü hamamlar⁴⁷, türbeler, evliyalara ve ziyaretgahları⁴⁸, pazar yerleri, ticaret, güreş, cirit, cambazlık gibi spor oyunları, Osmanlı mutfağı ve yemekleri⁴⁹ hakkında teferruatlı bilgiler sunmaktadır⁵⁰. Nitekim bazı şehir ve kasabalara ilişkin XVII. yüzyıla ait yerel kaynaklar olan sicillerde, hatta Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve diğer arşivlerdeki belgelerde bulunmayan orijinal bilgilerin Seyahatname'de bulunduğu tespit edilmiştir⁵¹. Ayrıca M. Fuad Köprülü, bir Bektaşilik tarikatının Mısır'a nasıl girdiğinden bahsettiği bir makalesinde XVII. asra ait Mısır'daki tekkeler ve Bektaşî tekkeleri hakkında Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde değerli ve sahih tarihi bilgilerin olduğunu tespit etmiştir. Fuad Köprülü, Evliya Çelebi'nin Mısır'daki dört Bektaşî tekkesi hakkında ayrıntılı bilgiler verdiğinden bahsetmektedir⁵².

Evliya Çelebi'nin Seyahatname'nin on büyük cildini kapsayan bilgilerin hepsini sadece gezileri esnasında yazmadığı kabul edilmektedir. Bu bakımdan eserinin muhtevası kendi görüp işittikleri, şahsi müşahedeleriyle belirlediği, görgü tanıklarından dinleyip aktardıkları, karakterinin etkisiyle, hayal gücüyle abarttıkları, halk arasında

45- *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, II, 170.

46- *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, II, 129-130.

47- *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, II, 128.

48- *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, II, 173, 195, 207-208.

49- *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, II, 132, 152-153, 186, 190-191, 229-230.

50- Meşkure Eren, a.g.e., s. 13.

51- Mustafa Korkmaz, "Evliya Çelebi Seyahatnâme'sinin Kaynaklardaki Verilerle Analizi Üzerine Lokal Bir Çalışma: Bor", *Evliya Çelebi ve Seyahatname Sempozyumu*, 169.

52- Fuad Köprülü, "Mısır'da Bektaşilik", *Türkiyat Mecmuası*, sy. 6, İstanbul 1939, 23-25.

inanılan ve anlatılan fevkalade hadiseler (kerametler, büyüler, doğaüstü yaratıklar vs.), diğer yazarlardan bir az değiştirerek veya kısaltarak, bazen de aynen aktardıkları şeklinde sıralanmaktadır⁵³. Seyahatname'sinde Evliya'nın bazen fevkalade olayları anlatması ve bazı hadiseleri abartması onun diğer yazılarının da uzun süre itibar edilmemesine ve ciddiye alınmamasına sebep olmuştur. Bunun sebebi Evliya'nın vefatından iki asır sonra Seyahatname'deki sadece abartılı olaylardan bahseden bazı parçaların bir araya getirilerek yazılan ve Müntahabat-i Evliya Çelebi olarak adlandırılan kitapçıklarda görülmektedir. Çünkü bu kitapçıklarda genellikle Evliya Çelebi'nin anlatmış olduğu efsanevi olaylar toplandığından bunlara uzun süre aydın kesim tarafından güvenilmemiştir⁵⁴. Ancak Seyahatname'deki konaklar arasındaki mesafeler ve gittiği köyler hakkında verdiği ayrıntılı bilgiler gibi parçalar kendi gözlemlerini; kabataslak ve kısa tasvirler ise başka kaynaklardan aktardığı veya tahmin ettiği bilgileri gösterir⁵⁵. Bundan başka Seyahatname'deki bazı doğum, vefat, tayin tarihleri ile bazı tarihi olayların tarihleri ve asırların çok kez yanlış olarak verildiği tespit edilmiştir⁵⁶.

Evliya bu eseri yazarken birçok coğrafi, tarihsel ve biyografik kaynaklardan, önemli menâkıpnâmelerden ve divanlardan istifade etmiştir. Bilavasita yararlandığı kaynakların başında Aşık Mehmed'in Menâzirü'l-Avâlimî ile Piri Reis'in Kitâb-ı Bahriye'si gösterilmektedir⁵⁷. Bundan başka Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde Muğlalı İbrahim'in (öl. 1550/51) Şâhidi Lügat'ı, müellifi meçhul Tuhfe Tarihi, Ayn Ali Efendi'nin Kavanin-i Âl-i Osman adlı eserinden faydalanmakla meydana gelen Kanunname adlı bir bölümden; İstanbul esnafının teşkilat, gelenek, âdab ve erkanı ile ilgili olarak Kanunî Sultan Süleyman devrinde yaşamış Seyyid Muhammed ibn Alâeddin Hüseyin er-Razavî'nin Miftâhü'd-dakayık fi beyâni'l-fütüvvet ve'l-hakayık" (veya Fütüvvetnâme-i Muhammedî ve Fütüvvetnâme-i Kebîr) adlı eserinden; tarikat erbabının adab ve usulü hakkında İmam Cafer Sadık'a izafe edilen ve Makalât-ı İmam Cafer Sâdık adı altında telif edilen risalelerden istifade ettiği tespit edilmiştir⁵⁸. Ayrıca Osmanlı tarihi olayları ve bazı hal tercümelelerinde Mustafa Âli'nin Kühnü'l-ahbar adlı eserinden, Nev'i-zade Atâi Efendi'nin Şaikaik Zeyli adı ile de anılan Hadaiku'l-hakâik fi

53- Fahri İz, a.g.m., 713-714.

54- Fahri İz, a.g.m., 714; Cafer Erkiliç, a.g.e., s. 26.

55- Fahri İz, a.g.m., 715.

56- Meşkure Eren, a.g.e., s. 18.

57- Fahri İz, a.g.m., 715.

58- Meşkure Eren, a.g.e., s. 37-74.

tekmiletiş-şakâik isimli eserinden; Kanunî Sultan Süleyman ile IV. Murad devri (1520-1640) arasındaki padişahların zamanında gerçekleştirilen fetihler ve onların devirlerinde yaşamış olan alimler, şeyhülislam, vezirler hakkında verdiği malumatlar hakkında Peçevi İbrahim Efendi'nin (öl. 1650/51) Tarih'inden; tarihi vakalar, hal tercümeleleri, doğum, vefat, cülus, tayin, mescit, saray, çeşme, sebül vs. konusunda Cevri Çelebi, Haşimî, Nisarî, Nâdirî, Nihadî, Cenânî, Bülbülî gibi muhtelif şairlere ait manzum tarihlerden, vezir ve ümeranın bizzat İstanbul içinde inşa ettirdikleri cami, medrese, darü'l-kurrâ, çeşme ve diğer yapılarla ilgili olarak Mimar Sinan'ın Sâi Çelebi'ye telif ettirdiği Tezkiretül-bünyân'dan; İstanbul hamamlarına ait şair Basirî'nin (öl. 1534/35) Letâif'inden; Cevamiü'l-hikâyat türündeki hikayelerden de faydalanmıştır⁵⁹.

Sonuç

Yukarıda anlattıklarımızdan da anlaşıldığı gibi Evliya Çelebi yalnız XVII. yüzyıl meşhur Türk seyyahı olmakla kalmamış, meşhur Seyahatnamesi günümüzde Osmanlı dönemi tarihi ve coğrafyası ile uğraşanlar, ayrıca o döneme ait kültür ve medeniyet çalışmaları yapanlar, dilcilik üzerine çalışanlar için de önemli malzeme sunmaktadır. Ayrıca seyyahın gezdiği coğrafi mekânlar itibarıyla Seyahatname başta hem Müslüman hem de Batı memleketleri için büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

BAYSUN, Cavid, "Evliya Çelebi", *İslam Ansiklopedisi*, IV, 400-412.

DUMAN, Musa, "XVII. Yüzyıl Konuşma Dili Kaynağı Olarak Seyahatnâme", *Evliya Çelebi ve Seyahatname*, yayına haz: Nuran Tezcan-Kadir Altansoy, Mersin 2002, 125-133.

EREN, Meşkure, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi Birinci Cildinin Kaynakları Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul 1960.

ERKİLİÇ, Cafer, *Evliya Çelebi: Hayatı, sanatı, eseri*, İstanbul 1954.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, II, haz: Zekeriya Kurşun, Seyid Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Yapı ve Kredi Bankası, İstanbul 1999.

İLGÜREL, Mücteba, "Evliya Çelebi", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XI, 529-533.

İZ, Fahri, "Evliya Çelebi ve Seyahatnâmesi", *Belleter*, LIII, Sayı 207-208, Ankara 1989, 709-733.

KORKMAZ, Mustafa, "Evliya Çelebi Seyahatnâme'sinin Kaynaklardaki Verilerle Analizi Üzerine Lokal Bir Çalışma: Bor", *Evliya Çelebi ve Seyahatname*, yayına haz: Nuran Tezcan-Kadir Altansoy, Mersin 2002.

KÖPRÜLÜ, Fuad, "Mısır'da Bektaşilik", *Türkiyat Mecmuası*, sy. 6, İstanbul 1939, 13-39.

TEZCAN, Nuran, "Bir üslup ustası olarak Evliya Çelebi", *Evliya Çelebi ve Seyahatnâme*, yayına haz: Nuran Tezcan-Kadir Altansoy, Mersin 2002, 231-243.

59- Meşkure Eren, a.g.e., s. 75-127.

İvan'ın Çocukluğu

Orijinal adı: Ivanovo Detstvo

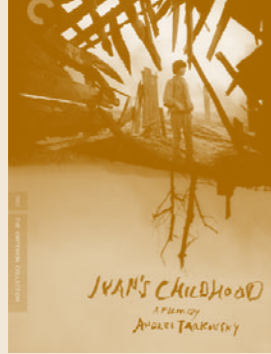
Yönetmen: Andrei Tarkovski

Yapım Yılı: 1962

Senarist: Vladimir Bogomolov-Mikhail Papava

Oyuncular: Nikolai Burlyayev, Valentin Zubkov, Yevgeni Zharikov, Stepan Krilov, Nikolai Grinko, Irma Raush

Süre : 95 dakika

Tarkovski'nin 1962 yılında çektiği bu ilk uzun metrajlı filmi, sonraki filmlerinde artık iyice belirgin olan dilin işaretlerini veriyor. İkinci Dünya Savaşı sırasında ailesi Naziler tarafından öldürülen on iki yaşındaki İvan'ın hayattaki tek amacı, ailesinin intikamını almak için Almanlara karşı savaşmaktır. Bunun için hayatını tehlikeye atıp Rus ordusuna ajanlık yapar. Boyu posu bu işe uygun olsa da, çocuk olduğu için ordudaki subayların İvan'ı kullanmaya gönülleri el vermez. Ancak İvan'ın inadı galip gelir. Film boyunca uzun planlar eşliğinde çocuk oyuncunun bakışlarındaki acıyla karşılaşırız. Filmin adı bir ağıt ve sitemdir, çünkü İvan'ın çocukluğu hiç olmamıştır aslında. İvan, sadece rüyalarında çocuk olur. İvan'ın Çocukluğu'nu sıra dışı bir savaş filmi olarak da kabul edebiliriz. Diğer bir çok savaş filminde olduğu gibi uçaklar, savaş sahneleri, bomba sesleri yerine, acı çeken bir ruhun sessizliği hakimdir filmi. Film ilerledikçe, İvan'ın kafasında çizdiği içsel bir haritaya dönüşür bunlar. İvan, yaklaşan ölüm meleklerinin dadanmasıyla duygusal olarak cansızlaşır. Tarkovski burada bir iç yolculuk kurguluyor. Normal hayata dair rüya sekansları, çamur içinde geçen gerçeklikle bir aradadır. İvan'ın Çocukluğu hem sannılı kamerası, uzun planları ve melankolisiyle Tarkovski sinemasının öncüsü olurken, hem de daha belirgin akışı ve ritmiyle sonraki filmlerden ayrılıyor. Tarkovski sinemasına yeni başlayanlar için iyi bir giriş...

Rasûlullah'ın Diplomatik Münasebetleri ve Barış Andlaşmaları

Yazar: Abidin Sönmez

Yayınevi: İnkılab yayınevi

Yayın Yılı: 2007

Sayfa: 315 sf.

Hız Peygamber, risaletinin başlangıcından hicretine kadar geçen ve Mekke devri olarak bilinen dönemde bütün girişimlerini nazil olan ayetlere

mutabık olarak sadece iman, ibadet ve ahlak esasları dahilinde yapmıştır. Fakat, hicret-i nebevi ile şartlar değişmiş, İslam cihad ve kıtal ayetlerinin de inzali ile bölgede üstünlüğünü kabul ettirmiş ve Hz. Muhammed (s.a.v.) muhalifleri tarafından bile üstün bir otorite olarak benimsenmiştir.

Geçmişin günümüze ışık tuttuğu ve barışın, her devirdede aynı derecede önem taşıdığı, hakikatini başkalarına anlatabilme ve kabul ettirebilmenin bir vecibe olduğu ve çağımızın bunalım içindeki insanlığı için gerek barış ve gerekse Hakk'a davetin aynı ölçüler içinde ehemmiyet arz ettiği dikkate alınacak olursa, Rasûlullah'ın sulh ve davet noktasındaki tutumlarını bilmek ve ona göre hareket etmek, başarıya ulaşmada en müessir yol olsa gerektir. Üzülerek belirtmek gerekir ki asrımızın Müslüman devletleri, Rasûlullah'ın her alanda olduğu gibi bu sahadaki tatbikatını bilmedikleri veya bildikleri halde onu sadakatle uygulamadıkları için daima gayrimüslim güçlerin tasallutundan kendilerini kurtaramamaktadırlar.

Bize işte belirttiğimiz konularda yardımcı olan bu kitabın müellifi, doktorasını Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde tamamlayan Abidin Sönmez. Sönmez aynı zamanda İlim Yayma Vakfı'nda avukatlık ve hukuk müşavirliği görevini yürütmektedir. Müellifin diğer eserleri şunlardır:

- Rasûlullah'ın İslam'a davet Mektupları

- Şura ve Rasûlullah'ın Müşavereleri

Osmanlı Devleti'nde Nevruz

Yazar: Fatih Köse

Yayınevi: IQ Kültür Sanat Yayıncılık

Yayın Yılı: 2007

Sayfa: 143 sf.

Nevruz insanlık tarihi boyunca birçok topluluk tarafından yeni yılın başlangıcı, ilkbaharın gelişi ya da yeniden var oluş, diriliş ve esaretten kurtuluş bayramı olarak farklı adlarla ve benzer törenlerle kutlanmıştır.

Nevruz, Türkler tarafından da yüzyıllardır kutlanmaya devam etmektedir. Orta Asya'dan başlayarak Avrupa'ya kadar tarihte ve günümüzde Türklerin yaşamış oldukları coğrafyalarda nevrüz olgusu yaşatılmıştır.

Marmara Üniversitesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümünde doktora öğrencisi olan Fatih Köse'nin titiz çalışmaları sonucu ortaya çıkan bu eser okuyucuların zevkle okuması için yazın dünyasına kazandırılmıştır.

Şirket harcamalarının vazgeçilmezi...

Şirket harcamalarınızı takip etmek ve kontrol altına almak isterseniz, Türkiye Finans Business Card, tam size göre. Onunla şirketteki kişisel harcamaları ve şirket harcamalarını ayırmanız, kayıt altına almanız ve masraflarınızda azalma sağlamanız çok kolay. Business Card için hemen başvurun, şirketinizde hayatı kolaylaştırmaya hemen başlayın.

